

ઉશરસૂરિ સ્વાધ્યાયતીર્થ

કલિકાલ કલ્પતરૂ શાસન,
સંઘ અને સમુદાયની સુરક્ષા, સંવૃદ્ધિ,
સર્વોન્નતિ કરનારા

અજહરા પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો જય હો...

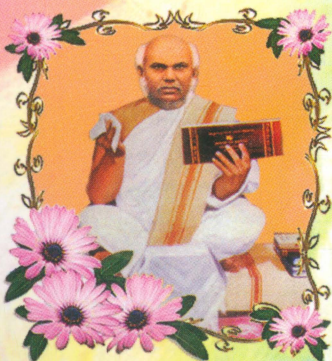
વિજય હો....

જય જયકાર હો...

શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માના મુખકમલમાં વસનારી
ભક્ત હૃદયમાં સદા નિવાસ કરનારી

હે માં શ્રુતદેવી! સરસ્વતિ!

આપ મને જ્ઞાનવાન, વિનયવાન અને
વિવેકવાન બનાવો...

જિનશાસનની અમર પતાકાને
અંબરમાં લહેરાવનારા યોગનિષ્ઠ
પ.પૂ. આચાર્યશ્રી

વિજયકેશરસૂરીશ્વરજી મહારાજ

આપનું મંગલ સાનિધ્ય અમને સદા મળતુ રહો...

કેશરસૂરિ સ્વાધ્યાયતીર્થ

શિખર - ૩

શાબ્દસપ્તા

વાચસ્વર, બહુશ્રુત, સર્વજ્ઞ
શ્રુતકેવલી

કૃપાવૃષ્ટિ

ભોપાલતીર્થોદ્ધારક, ગચ્છાધિપતિ

પ.પૂ. આચાર્યશ્રી વિજય હેમપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.

સત્વશાળી પ્રવચનકાર, ગુરુકૃપાપાત્ર

પ.પૂ. પંન્યાસ પ્રવરશ્રી વિજ્ઞાનપ્રભ વિજયજી મ.સા.

સ્વાધ્યાયતીર્થ સર્જક

બંધુબેલડી

પ.પૂ. મુનિરાજશ્રી પુંડરીકપ્રભ વિજયજી મ.સા.

પ.પૂ. મુનિરાજશ્રી પુનિતપ્રભ વિજયજી મ.સા.

પુનિત સાહિત્ય : કેશરસૂરિ સ્વાધ્યાયતીર્થ-૩

પુનિત અવસર : ભવોદધિતારક પ.પૂ. ગુરુદેવશ્રીનો તૃતીય વર્ષાતપ

આવૃત્તિ : પ્રથમ, વિ.સં. ૨૦૭૦ વીર સં. ૨૫૪૦ ઇ.સ.૨૦૧૪

તિથિ : વૈશાખ સુદ ૩ (અમાત્રીજ), તા. ૨-૫-૧૪, શુક્રવાર

નકલ : ૧૦૦૦

કિંમત : રૂ. ૭૫/-

આ કેશરસૂરિ સ્વાધ્યાય તીર્થનું પાયાથી શિખર સુધીનું નિર્માણ જ્ઞાતામાંથી થયેલ છે. દીક્ષાર્થી-મુમુક્ષુએ ધ્યાનમાં લેવું.

પ્રકાશક / પ્રાસિસ્થાન :

શ્રી મુક્તિચંદ્ર શ્રમણ આરાધના ટ્રસ્ટ

ગિરિવિહાર, મુક્તિનગર, તલેટી રોડ, પાલીતાણા-૩૬૪૨૭

(ગુજ.) ફોન : (૦૨૮૪૮) ૨૫૨૨૫૮, ૨૫૧૦૦૩

પ્રકાશકના અન્ય સાહિત્ય પણ જે ધ્યાન, યોગ, વૈરાગ્યથી ભરપૂર છે, જેનું વાંચન, મનન, નિધિધ્યાસન દ્વારા આત્મા ઉત્તરોત્તર સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત કરી શકે તેવા ગ્રંથો છે. જે શ્રમણો કે દીક્ષાર્થીને ખૂબ જ વાંચવા યોગ્ય છે તો આજે મંગાવો...

મુદ્રક : રાજુલ આર્ટસ, ઘાટકોપર, ફોન : ૯૭૬૯૭૯૧૯૯૦

પ્રસ્તાવના...

હે શ્રમણો! ચાલો સ્વાધ્યાયતીર્થની યાત્રા કરવા જઈએ...

દૂષમકાળે જિનબિંબ જિનાગમ ભવિયાણ કું આધારા...

આજે દુનિયા પ્રાયઃ અજબ ગજબનું વિચારે છે. મિરેકલ આશ્ચર્યકારી રચનાઓનો માનવ મનસૂબો વિશ્વ પર છવાઈ ચૂક્યો છે. જેથી માનવ મસ્તિષ્કથી ક્યારેય ન ચિંતવેલું, ક્યારેય ન વિચારેલું, ક્યારેક બની જતું હોય છે.

જિનશાસનના ધરોહર સમા અદ્ભૂત તીર્થો આજે પણ આ વિશ્વનું સૌંદર્ય છે. તીર્થંકર પરમાત્મા અને મહાપુરુષોના પદાર્પણથી પાવન બનેલી વસુંધરા સ્વરૂપ તીર્થો પ્રાચીનતાની ક્ષિતિજે શોભી રહ્યા છે તો વર્તમાનમાં આસ્થાનું સ્થાન બનેલા દેવ-દેવીનાં તીર્થો, મહાઉપકારી માતા-પિતાના તીર્થો એ અર્વાચીનતાના આસમાનને આંબી રહ્યા છે પરંતુ....

પ્રાચીનતાની ક્ષિતિજ અને અર્વાચીનતાના આકાશની વચ્ચે અડીખમ ઉભેલું જો કોઈ તીર્થ હોય તો તે છે ‘શ્રુતતીર્થ’, ‘સ્વાધ્યાયતીર્થ’ જેની યશોગાથા માનવમનને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી દે છે.

‘તારે તે તીર્થ’ અને તીર્થયાત્રા કરનાર ભવસાગર તરે છે એવા સ્વાધ્યાયતીર્થમાં પહોંચવાનો રાજમાર્ગ છે “ભાવના”.

સ્વાધ્યાય તીર્થનો પ્રવેશદ્વાર છે “વિનય”. જેનું દ્વાર પ્રાચીનતીર્થવત્ નાનું છે. જેમાં પ્રવેશતાં મસ્તક સ્વયમેવ ઝૂકી જાય છે.

સ્વાધ્યાય તીર્થના ૫ સોપાન છે. જે તીર્થના મૂળનાયક સુધી પહોંચતા સહાય કરે છે. સોપાન નંબર (૧) વાચના (૨) પૃથ્વના (૩) પરાવર્તના (૪) અનુપ્રેક્ષા (૫) ધર્મકથા.

અષ્ટાપદ તીર્થના સોપાન જેમ અતિ કપરા છે, જે જઘન્ય તપોબળે અતિ કષ્ટથી સર કરી શકાય, તો ગૌતમસ્વામીની જેમ લબ્ધિથી શીઘ્ર સર કરી શકાય છે તેમ આ સ્વાધ્યાયતીર્થના ૫ સોપાન સર કરવા તે મંદ ક્ષયોપશમવાળાને ચિરકાળ પર્યંત કષ્ટદાયી બને છે, જ્યારે તીવ્રક્ષયોપશમવાળાને અલ્પ પુરુષાર્થથી વિશેષ લાભદાયી બને છે.

સ્વાધ્યાય તીર્થના સોપાન સર કરનાર ભવ્યાત્મા “સમ્યક્ત્વ”ના તેજસ્વી તિલકને મસ્તક પર ધારણ કરી શકે છે. સમ્યક્ત્વના તેજસ્વી તિલકને ધારણ કરનાર નિર્મળ પરિણતિવાળો સુવિશુદ્ધ અધ્યવસાય યુક્ત, શુભ કાર્યોમાં યોગક્ષેમ કરનારો બને છે.

એ સ્વાધ્યાયતીર્થના ૪ આધારસ્તંભ છે મતિ, શ્રુત, અવધિ અને મનઃપર્યવજ્ઞાનરૂપે “૪ જ્ઞાન”.

સ્વાધ્યાય તીર્થમાં મૂળનાયક પ્રભુ છે “કેવળજ્ઞાન”. જે સર્વાતિશાળી, સર્વ શિરોમાણી સૂર્યવત્ તેજસ્વી પ્રકાશપુંજ સ્વરૂપ છે. જેમાં આપણું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રતીત થાય છે. જે સ્વરૂપ આપણે પ્રાપ્ત કરવાનું છે.

સ્વાધ્યાય તીર્થનું શિખર છે “ચારિત્ર”. જે ઉન્નત રહી સર્વથા, સર્વકાળ બધું જ સહન કરી સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરવાની પ્રેરણા આપે છે.

સ્વાધ્યાય તીર્થની અમરપતાકા છે “તપધર્મ.” જે યુગ યુગ સુધી લહેરાવનારને અનંત ભવોની પાપરાશીને ભસ્મ કરી પરમ પદ-સિદ્ધશિલા પર પહોંચાડવા સમર્થ છે.

જિનશાસન તો શ્રુતસિંધુ છે.

જેમાં મહાનિધાન સમ, સર્વજ્ઞભાષિત, પૂર્વધર પ્રતિપાદિત (નિરૂપિત) અણમોલ તત્ત્વો, અકાટ્યતર્કો અને પરમાર્થથી ભરપૂર અદ્ભૂત પદાર્થો છે જેનો સાંગોપાંગ પઠન-પાઠન કરવાનો એકમાત્ર અધિકાર યોગદ્વહન કરેલ શ્રમાણને છે તો શા માટે પ્રમાદમાં પડી આપણે સ્વાધ્યાય તીર્થની યાત્રાથી વંચિત રહેવું?

આ સ્વાધ્યાય તીર્થની યાત્રા ક્યારે પણ, ક્યાંય પણ કરી શકશો.

સ્વાધ્યાયતીર્થની આરાધના-ઉપાસના કરતા આશાતના કે ઉપેક્ષા ન થઈ જાય તેનો ખાસ ખ્યાલ રાખશો. નહીંતર સ્વાધ્યાય તીર્થના દર્શન પણ દુર્લભ બની જશે.

સર્વે મુમુક્ષુ શ્રમાણ-શ્રમાણી સ્વાધ્યાય તીર્થને સર્વોત્કૃષ્ટભાવ સાથે આરાધી નિર્વાણપદને પામો એ જ અંતરની પરમ ભાવના...

બંધુ બેલડી

મુનિ શ્રી પુંડરીક પ્રભવિજયજી મ.સા.

મુનિ શ્રી પુનિતપ્રભવિજયજી મ.સા.

પાલીતાણા, ગિરિવિહાર

ચૈત્ર સુદ ૧, વિ.સં. ૨૦૭૦

પ્રકાશકની પરમ ભાવના...

પરમ કલ્યાણકારી શ્રી જિનશાસનની અમૂલ્ય ભેટ રૂપ આગમ ગ્રંથોનું પઠન-પાઠન અને શ્રવાણ કરનાર શ્રમાણ ત્યાગ-વૈરાગ્યના વૈભવથી સમૃદ્ધ બને છે અને તે જ ગીતાર્થ બને છે.

તપાગચ્છાધિરાજ પ.પૂ. શ્રી મુક્તિવિજયજી (મૂલચંદ્રજી) મ.સા. પોતાના શિષ્યોને પ પ્રહર સ્વાધ્યાય કરાવતા, એજ શ્રંખલામાં યોગનિષ્ઠ પ.પૂ.આ. શ્રી વિજયકેશરસૂરિ મ.સા. અભ્યાસ કરનાર સાધુને કડક શબ્દોમાં શિક્ષા આપતા કહેતા કે “સાધુઓ! ભણશો નહીં તો ભરૂચના પાડા થશો.”

શાસનમાં આવા મહાપુરુષો સમયે સમયે પૃથ્વી પર પદાર્પણ કરી સંઘને જાગૃત રાખવા અનેક પ્રયત્નો કરતા રહ્યા છે.

તૃતીય વર્ષીતપ આરાધક, ગચ્છાધિપતિ પ.પૂ.આ. શ્રી વિ. હેમપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના શ્રમાણ-શ્રમાણી સમુદાયની જ્ઞાનરસિકતા અને સાહિત્ય પ્રકાશન પ્રત્યેનો જબ્બર પુરુષાર્થ સાથે આ “કેશરસૂરિ સ્વાધ્યાય તીર્થ”નું દેવવિમાનતુલ્ય નિર્માણ થયેલ છે.

જેના વિવિધ ગગનચુંબી શિખર બનશે જેમાં સ્મરણ, પ્રકરણો, શતકો, અષ્ટકો, શ્રમાણક્રિયાના સૂત્રો, દેવવંદનો, અન્ય ઘણી માહિતીથી ભરપૂર પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં છદ્મસ્થ અવસ્થાના યોગે પ્રુફશુદ્ધિ કરતા કોઈ પ્રેસ દોષ અથવા અમારાથી કંઈપણ ક્ષતિ રહી ગઈ હોય તો ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિદુક્કડમ્...

અનુક્રમણિકા

૧.	શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર-મૂલ-પાઠ:	૮
૨.	૥૧ ॥ દ્રુમપુષ્પિકાધ્યયનમ્ ॥	૮
૩.	૥૨ ॥ શ્રામાણ્યપૂર્વિકાધ્યયનમ્ ॥	૮
૪.	૥૩ ॥ ક્ષુલ્લકાચારાધ્યયનમ્ ॥	૧૦
૫.	૥૪ ॥ છજજીવણિયજ્ઞયાણં ગદ્યમ્ ॥	૧૨
૬.	આર્યાગીતિવૃત્તમ્	૨૨
૭.	પંચમજ્ઞયાણં પિણ્ડેસાણાએ ॥૫૬મો ઉદેસઓ ॥	૨૩
૮.	પંચમજ્ઞયાણં બીઓ ઉદેસઓ	૩૨
૯.	૥૬ ॥ મહાચારકથાધ્યયનમ્ ॥ ૩૭	
૧૦.	૥૭ ॥ સુવાક્યશુદ્ધ્યાખ્યં સપ્તમં અધ્યયનમ્ ॥	૪૪
૧૧.	૥૮ ॥ આચાર-પ્રણિધિનામકમધ્યયનમ્ ॥	૫૦
૧૨.	૥૯ ॥ વિનયસમાધિનામાધ્યયને પ્રથમોદેશકઃ ॥	૫૭
૧૩.	૥૯ ॥ વિનયસમાધ્યધ્યયને દ્વિતીય ઉદેશઃ ॥૨ ॥	૬૦
૧૪.	૥૯ ॥ વિનયસમાધ્યધ્યયને તૃતીય ઉદેશઃ ॥૩ ॥	૬૩
૧૫.	૥૯ ॥ વિનયસમાધ્યધ્યયને ચતુર્થ ઉદેશઃ ॥	૬૬
૧૬.	૥૧૦ ॥ સમિક્ષુઅધ્યયનમ્ ॥	૬૮
૧૭.	૥૧ ॥ શ્રીદશવૈકાલિકે પ્રથમા ચૂલિકા ॥	૭૨
૧૮.	૥ શ્રી દશવૈકાલિકે દ્વિતીયા ચૂલિકા ॥	૭૫
૧૯.	ગોચરીના ૪૨ દોષ	૭૮
૨૦.	પ્રથમ ગૃહસ્થથી થતા આહાર ઉપજવા સંબંધી ૧૬ દોષ	૭૮
૨૧.	સાધુથી થતા ઉત્પાદનાના ૧૬ દોષ આ પ્રમાણે	૭૯
૨૨.	સાધુ તથા ગૃહસ્થ બંનેના સંયોગથી થતા એષણાના ૧૦ દોષ	૭૯
૨૨.	માંડલીના ૫ દોષ	૮૦

॥ શ્રી શ્રુતકેવલિ-શ્રીશય્યમ્ભવસૂરિઉદ્ભૂતઃ ॥

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્ર-મૂલ-પાઠઃ

॥૧॥ દ્રુમપુષ્પિકાધ્યયનમ્ ॥

આ અધ્યયનનું નામ ‘દ્રુમ પુષ્પિકા’ છે. તેનું ઠાણ એ છે કે તેમાં દ્રુપપુષ્પ=વૃક્ષના ફૂલ. તેમાંથી ભમરો રસ ચૂસે છે તે દૃષ્ટાંતથી સાદ્યુને ભિક્ષા લેવાનો વિધિ કહેલો છે. વસ્તુતઃ આ અધ્યયનમાં સાધ્ય ધર્મની પ્રશંસા કરે છે.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

ધમ્મો મંગલમુક્કિટં, અહિંસા સંજમો તવો ।
દેવા વિ તં નમંસંતિ, જસ્સ ધમ્મે સયા મણો ॥૧॥
જહા દુમસ્સ પુફ્ફેસુ, ભમરો આવિયઈ રસં ।
ણ ય પુફ્ફં કિલામેઈ, સો અ પીણેઈ અપ્પયં ॥૨॥
એમેએ સમણા મુત્તા, જે લોએ સંતિ સાહુણો ।
વિહંગમા વ પુફ્ફેસુ, દાણભત્તેસણે રયા ॥૩॥
વયં ચ વિત્તિં લબ્ભામો, ન ય કોઈ ઉવહમ્મઈ ।
અહાગેસુ રીયંતે, પુફ્ફેસુ ભમરા જહા ॥૪॥
મહુકારસમા બુદ્ધા, જે ભવંતિ અણિસ્સિયા ।
નાણાપિંડરયા દંતા, તેણ વુચ્ચંતિ સાહુણો તિ બેમિ ॥૫॥
॥ ઇતિ દ્રુમપુષ્પિકાધ્યયનમ્ પઠમં અજઝયાણં સમત્તં ॥

॥૨॥ શ્રામણ્યપૂર્વિકાધ્યયનમ્ ॥

આ અધ્યયનમાં રથનેમિ અને રાજીમતીના દૃષ્ટાંતથી ભોગોની ઈચ્છાને તજવારૂપ સાદ્યુનું ઈર્તવ્ય જણાવવા સાથે તુચ્છભોગોની

અભિલાષા તુચ્છ પુરુષને થાય છે, એમ જણાવીને ઉત્તમ પુરુષને
અનુસરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

કહું નુ કુજજા સામાણાં, જો કામે ન નિવારએ ।
પએ પએ વિસીઅંતો, સંકપ્પસ્સ વસં ગઓ ॥૧॥
વત્થગંધમલંકારં, ઇત્થીઓ સયાણાણિ અ ।
અચ્છંદા જે ન ભુંજંતિ, ન સે ચાઈત્તિ વુચ્ચઈ ॥૨॥
જે અ કંતે પિએ ભોએ, લદ્ધે વિ પિઠ્ઠિ કુલ્લઈ ।
સાહીણે ચયઈ ભોએ, સે હુ ચાઈ ત્તિ વુચ્ચઈ ॥૩॥

(કાવ્યમ્)

સમાઈ પેહાઈ પરિવ્વયંતો, સિઆ માણો નિસ્સરઈ બહિદ્ધા ।
ન સા મહં નોવિ અહંપિ તીસે, ઇચ્ચેવ તાઓ વિણઈજજરાગં
॥૪॥
આયાવયાહિ, ચય સોગમલ્લં, કામે કમાહી, કમિઅં ખુ દુક્ખં ।
હિંદાહિ દોસં, વિણઈજજરાગં, એવં સુહી હોહિસિ સંપરાએ
॥૫॥

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

પક્ખંદે જલિઅં જોઈ, ધૂમકેઉં દુરાસયં ।
નેચ્છંતિ વંતયં ભોતું, કુલે જાયા અગંધણે ॥૬॥
ધિરત્થુ તેડજસોકામી, જો તં જીવિયકારણા ।
વંતં ઇચ્છસિ આવેઉં, સેયં તે મરણં ભવે ॥૭॥
અહં ચ ભોગરાયસ્સ, તં ચ સિ અંધગવણિહણો ।

મા કુલે ગંધણા હોમો, સંજમં નિહુઓ ચર ॥૮॥
 જઈ તં કાહિસિ ભાવં, જા જા દિચ્છસિ નારીઓ ।
 વાયાવિદ્ધુલ્લ હડો, અટ્ઠિઅપ્પા ભવિસ્સસિ ॥૯॥
 તીસે સો વયાણં સોચ્ચા, સંજયાઈ સુભાસિયં ।
 અંકુસેણ જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાઈઓ ॥૧૦॥
 એવં કરંતિ સંબુદ્ધા, પંડિયા પવિઅક્ખણા ।
 વિણિઅટ્ટંતિ ભોગેસુ, જહા સે પુરિસુત્તમો ત્તિ બેમિ ॥૧૧॥
 ॥ ઇતિ સામન્નપુલ્લિયનામ બીયં અજ્ઞયણં સમત્તં ॥

॥૩॥ ક્ષુલ્લકાચારાધ્યયનમ્ ॥

સ્થાચાર બે પ્રકારે છે (૧) પ્રધાન (મોટા) (૨) ક્ષુલ્લક (નાના)
 છે અહીં ક્ષુલ્લક આચારોનું વર્ણન હોવાથી આ અધ્યયનું નામ
 ક્ષુલ્લકાચાર છે. આ અધ્યયનમાં સાધુની ઉત્તમતાને વર્ણવી
 અનાચીર્ણ ભાવોને (અસદ્ આચારોને) તજવાનું ઠહ્યું છે.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

સંજમે સુટ્ઠિઅપ્પાણં, વિપ્પમુક્કણ તાઈણં ।
 તેસિમેઅમાણાઈન્નં, નિગ્ગંથાણં મહેસિણં ॥૧॥
 ઉદેસિયં કીયગડં, નિયાગ-મભિહડાણિ ય ।
 રાઈભત્તે સિણાણે ય, ગંધમલ્લે ય વીયાણે ॥૨॥
 સંનિહી ગિહિમત્તે અ, રાયપિંડે કિમિચ્છએ ।
 સંવાહણા દંતપહોયણા અ, સંપુચ્છણા દેહપલોયણા અ ॥૩॥
 અટ્ઠાવએ અ નાલીએ, છત્તસ્સ ય ધારણક્કાએ ।
 તેગિચ્છં પાહણા પાએ, સમારંભં ય જોઈણો ॥૪॥

સિજજાયરપિંડં ય, આસંદિ-પલિઅંકએ ।
 ગિહંતરનિસિજજા ય, ગાયસ્સુવ્વટ્ટણાણિ ય ॥૫॥
 ગિહિણો વેઆવડિયં, જા ય આજીવવત્તિયા ।
 તત્તાનિવ્વુડભોઇત્તં, આઉરસ્સરણાણિ અ ॥૬॥
 મૂલએ સિંગબેરે ય, ઉચ્છુખેડે અનિવ્વુડે ।
 કંદે મૂલે ય સચ્ચિત્તે, ફલે બીએ ય આમએ ॥૭॥
 સોવચ્ચલે સિંધવે લોણે, રોમાલોણે ય આમએ ।
 સામુદ્ધે પંસુખારે ય, કાલાલોણે ય આમએ ॥૮॥
 ધૂવણેત્તિ વમાણે અ, વત્થીકમ્મ-વિરેયાણે ।
 અંજણે દંતવાણે અ, ગાયાબ્ભંગ-વિભૂસણે ॥૯॥
 સવ્વમેયમણાઇનં, નિગ્ગંથાણ મહેસિણં ।
 સંજમંમિ અ જીત્તાણં, લહુભૂયવિહારિણં ॥૧૦॥
 પંચાસવપરિણાયા, તિગુત્તા છસુ સંજયા ।
 પંચનિગ્ગહણા ધીરા, નિગ્ગંથા ઉજ્જુદંસિણો ॥૧૧॥
 આયાવયંતિ ગિમ્હેસુ, હેમંતેસુ અવાઉડા ।
 વાસાસુ પડિસંલીણા, સંજયા સુસમાહિયા ॥૧૨॥
 પરીસહ-રિઊ-દંતા, ધૂઅમોહા જિઈંદિઆ ।
 સવ્વદુક્ખ-પ્પહીણકા, પક્કમંતિ મહેસિણો ॥૧૩॥
 દુક્કરાઈં કરિત્તાણં, દુસ્સહાઈં સહેતુ અ ।
 કે ઇત્થ દેવલોએસુ, કેઈ સિજ્જંતિ નીરયા ॥૧૪॥
 ખવિત્તા પુવ્વકમ્માઈં, સંજમેણ તવેણ ય ।
 સિદ્ધિમગ્ગમણુપ્પત્તા, તાઈણો પરિનિવ્વુડે ત્તિ બેમિ ॥૧૫॥
 ॥ ઇતિ ખુડિયાયારકહાનામં તઈયં અજ્ઝયાણં સમત્તં ॥

॥૪॥ છજજીવણિયજઝયાણં ગઘમ્ ॥

આ અધ્યયનમાં છ જીવ નિઠાયનું વર્ણન કર્યું છે. એથી તેને ‘ષડ્જીવનિઠાય’ અધ્યયન કહેલું છે. આને ‘ધર્મ પ્રજ્ઞાપ્તિ’ પણ કહેવાય છે. આ અધ્યયનમાં (૧) જીવ-અજીવનું સ્વરૂપ (૨) છ કાય જીવની હિંસાથી અટકવાનું વિધાન (૩) મહાવ્રતોરૂપ ચારિત્ર ધર્મનું પાલન (૪) છ જીવનિઠાયની યતનાનો વિધિ (૫) ઉપદેશ અને (૬) ચારિત્ર ધર્મનું ફળ એમ છ અધિકારો છે.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

સુઅં મે આઉસં! તેણં ભગવયા એવ-મફખાયં;
ઇહ ખલુ છજજીવણિઆનામજઝયાણં સમાણેણં ભગવયા
મહાવીરેણં કાસવેણં પવેઇઆ, સુઅફખાયા, સુપત્તતા;
સેઅં મે અહિજિજઉં અજઝયાણં ધમ્મપત્તતી ॥૧॥
કયરા ખલુ સા છજજીવણિઆનામજઝયાણં;
સમાણેણં ભગવયા મહાવીરેણં
કાસવેણં પવેઇઆ, સુઅફખાયા, સુપત્તતા;
સેઅં મે અહિજિજઉં અજઝયાણં ધમ્મપત્તતી ॥૨॥
ઇમા ખલુ સા છજજીવણિઆનામજઝયાણં;
સમાણેણં ભગવયા મહાવીરેણં
કાસવેણં પવેઇઆ, સુઅફખાયા, સુપત્તતા;
સેઅં મે અહિજિજઉં અજઝયાણં ધમ્મપત્તતી ॥૩॥
તં જહા-પુઢવિકાઇઆ, આઉકાઇઆ, તેઉકાઇઆ ।
વાઉકાઇઆ, વણસ્સઇકાઇઆ, તસકાઇઆ ॥૪॥

પુઢવી ચિત્તમંત-મફખાયા, અણેગજીવા ।
 પુઢો-સત્તા, અન્નત્થ સત્થ-પરિણ્ણોણં ॥૫॥
 આઉ ચિત્તમંત-મફખાયા, અણેગજીવા ।
 પુઢો-સત્તા, અન્નત્થ સત્થ-પરિણ્ણોણં ॥૬॥
 તેઉ ચિત્તમંત-મફખાયા, અણેગજીવા ।
 પુઢો-સત્તા, અન્નત્થ સત્થ-પરિણ્ણોણં ॥૭॥
 વાઉ ચિત્તમંત-મફખાયા, અણેગજીવા ।
 પુઢો-સત્તા, અન્નત્થ સત્થ-પરિણ્ણોણં ॥૮॥
 વણ્ણસ્સઈ ચિત્તમંત-મફખાયા, અણેગજીવા ।
 પુઢો-સત્તા, અન્નત્થ સત્થ-પરિણ્ણોણં ॥૯॥
 તં જહા-અગ્ગબીઆ, મૂલબીઆ, પોરબીઆ, ખંઘબીઆ;
 બીઅરુહા, સંમુચ્છિમા તણ્ણલયા, વણ્ણસ્સઈકાઈઆ ।
 સબીઆ, ચિત્તમંત-મફખાયા, અણેગજીવા;
 પુઢો-સત્તા, અન્નત્થ સત્થ-પરિણ્ણોણં ॥૧૦॥

સે જે પુણ ઇમે અણેગે બહવે તસા પાણા, તં જહા અંડયા
 પોયયા જરાઉઆ રસયા સંસેઈમા સંમુચ્છિમા ઉબ્ભિઆ
 ઉવવાઈઆ, જેસિં કેસિંચિ પાણાણં અભિક્કંતં પડિક્કંતં સંકુચિઅં
 પસારિઅં રુઅં ભંતં તસિઅં પલાઈઅં આગઈ-ગઈ-વિન્નાયા જે
 અ કીડપયંગા, જા ય કુંથુપિપીલિઆ, સવ્વે બેઈંદિઆ, સવ્વે
 તેઈંદિયા, સવ્વે ચઉરિંદિઆ, સવ્વે પંચિંદિઆ, સવ્વે
 તિરિક્ખજોણિઆ, સવ્વે નેરઈઆ, સવ્વે મણુઆ, સ્સવ્વે દેવા,
 સવ્વે પોણા પરમાહમ્મિઆ, એસો બલુ છઢો જીવનિકાઓ તસકાઉ

તિ, પવુચ્યઈ. (સૂત્ર૦ ૧)

ઈચ્ચેસિં છાણું જીવનિકાયાણું નેવ સયં દંડં સમારંભિજજા, નેવન્નેહિં દંડં સમારંભાવિજજા, દંડં સમારંભંતે વિ અન્ને ન સમણુજાણામિ, જાવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ, ન કારવેમિ, કરંતં પિ અન્નં ન સમણુજાણામિ તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ.

(સૂત્ર૦ ૨)

પઢમે ભંતે ! મહુવ્વએ પાણાઈવાયાઓ વેરમાણં, સવ્વં ભંતે! પાણાઈવાયં પચ્ચક્ખામિ, સે સુહુમં વા બાયરં વા, તસં વા થાવરં વા, નેવ સયં પાણે અઈવાઈજજા, નેવન્નેહિં પાણે અઈવાયાવિજજા, પાણે અઈવાયંતે વિ અન્ને ન સમણુજાણામિ, જાવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ. પઢમે ભંતે! મહુવ્વએ ઉવટ્ઠિઓમિ સવ્વાઓ પાણાઈવાયાઓ વેરમાણં ॥૧॥ (સૂત્ર૦ ૩)

અહાવરે દુચ્ચે ભંતે! મહુવ્વએ મુસાવાયાઓ વેરમાણં, સવ્વં ભંતે! મુસાવાયં પચ્ચક્ખામિ, સે કોહા વા, લોહા વા, ભયા વા, હાસા વા, નેવ સયં મુસં વઈજજા, નેવન્નેહિં મુસં વાયાવિજજા, મુસં વયંતે વિ અન્ને ન સમણુજાણામિ, જાવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ. દુચ્ચે ભંતે! મહુવ્વએ ઉવટ્ઠિઓમિ સવ્વાઓ

મુસાવાયાઓ વેરમણં ॥૨॥ (સૂત્ર૦ ૪)

અહાવરે તચ્ચે ભંતે! મહુવ્વએ અદિન્નાદાણાઓ વેરમણં, સવ્વં ભંતે! અદિન્નાદાણં પચ્ચક્ખામિ, સે ગામે વા નગરે વા અરણ્ણે વા અપ્પં વા બહું વા અણું વા થૂલં વા ચિત્તમંતં વા અચિત્તમંતં વા નેવ સયં અદિત્તં ગિણ્ણિહજ્જા, નેવત્તેહિં અદિત્તં ગિણ્ણાવિજ્જા, અદિત્તં ગિણ્ણંતેવિ અત્તે ન સમણ્ણાણામિ, જાવજ્જવાએ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતંપિ અત્તં ન સમણ્ણાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ. તચ્ચે ભંતે! મહુવ્વએ ઉવટ્ઠિઓમિ, સવ્વાઓ અદિન્નાદાણાઓ વેરમણં ॥૩॥ (સૂત્ર૦ ૫)

અહાવરે ચઉત્થે ભંતે! મહુવ્વએ મેહુણાઓ વેરમણં, સવ્વં ભંતે! મેહુણં પચ્ચક્ખામિ, સે દિવ્વં વા માણુસં વા તિરિક્ખજોણિઅં વા નેવ સયં મેહુણં સેવિજ્જા, નેવત્તેહિં મેહુણં સેવાવિજ્જા, મેહુણં સેવંતે વિ અત્તે ન સમણ્ણાણામિ, જાવજ્જવાએ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અત્તં ન સમણ્ણાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ ચઉત્થે ભંતે! મહુવ્વએ ઉવટ્ઠિઓમિ, સવ્વાઓ મેહુણાઓ વેરમણં ॥૪॥ (સૂત્ર૦ ૬)

અહાવરે પંચમે ભંતે! મહુવ્વએ પરિગ્ગહાઓ વેરમણં, સવ્વં ભંતે! પરિગ્ગહં પચ્ચક્ખામિ, સે અપ્પં વા બહું વા અણું વા થૂલં વા ચિત્તમંતં વા અચિત્તમંતં વા નેવ સયં પરિગ્ગહં પરિગિણ્ણિહજ્જા,

નેવડનેહિં પરિગ્ગહું પરિગિણહાવિજ્જા, પરિગ્ગહું પરિગિણહુંતે
 વિ અત્રે ન સમણુજાણામિ, જાવજજીવાએ તિવિહું તિવિહેણું મણેણું
 વાયાએ કાએણું ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અત્રં ન
 સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણું
 વોસિરામિ. પંચમે ભંતે મહવ્વએ ઉવટ્ઠિઓમિ, સવ્વાઓ
 પરિગ્ગહાઓ વેરમાણું ॥૫॥ (સૂત્ર૦ ૭)

અહાવરે છઠ્ઠે ભંતે। વએ રાઈભોઆણાઓ વેરમાણું, સવ્વં
 ભંતે! રાઈભોઆણું પચ્ચક્ખામિ, સે અસાણું વા પાણું વા ખાઈમં
 વા સાઈમં વા નેવ સયં રાઈ ભુંજિજ્જા, નેવડનેહિં રાઈ ભુંજાવિજ્જા,
 રાઈ ભુંજંતે વિ અત્રે ન સમણુજાણામિ, જાવજજીવાએ તિવિહું
 તિવિહેણું મણેણું વાયાએ કાએણું ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતંપિ
 અત્રં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ
 અપ્પાણું વોસિરામિ. છઠ્ઠે ભંતે ! વએ ઉવટ્ઠિઓમિ, સવ્વાઓ
 રાઈભોઆણાઓ વેરમાણું ॥૬॥ (સૂત્ર૦ ૮)

ઈચ્ચેઈઆઈ પંચ મહવ્વયાઈ, રાઈભોઅમાણવેરમાણ છઠ્ઠાઈ ।
 અત્તહિઅઢ્યાએ, ઉવસંપજિજ્જતા ણું વિહરામિ ॥ (સૂત્ર૦ ૯)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા સંજય-વિરય-પડિહય
 પચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે દિઆ વા રાઓ વા, એગઓ વા પરિસાગઓ
 વા, સુત્તે વા જાગરમાણે વા, સે પુઢવિં વા ભિત્તિં વા, સિલં વા
 લેલું વા, સસરક્ખં વા કાયં સસરક્ખં વા વત્થં, હત્થેણ વા પાએણ
 વા કટ્ઠેણ વા કિલિંયેણ વા અંગુલિઆએ વા સિલાગાએ વા
 સિલાગહત્થેણ વા, ન આલિહિજ્જા ન વિલિહિજ્જા ન ઘટ્ટિજ્જા

ન ભિંદિજજા, અન્નં ન આલિહાવિજજા ન વિલિહાવિજજા ન
 ઘટ્ટાવિજજા ન ભિંદાવિજજા, અન્નં આલિહંતં વા વિલિહંતં વા
 ઘટ્ટંતં વા ભિંદંતં વા ન સમણુજાણામિ, જાવજજીવાએ તિવિહં
 તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ
 અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ
 અપ્પાણં વોસિરામિ ॥૧॥ (સૂત્ર૦ ૧૦)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા સંજય-વિરય-પડિહય-
 પચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે દિઆ વા રાઓ વા, એગઓ વા પરિસાગઓ
 વા, સુત્તે વા જાગરમાણે વા સે ઉદગં વા ઓસં વા હિમં વા મહિઅં
 વા કરગં વા હરિતણુગં વા સુદ્ધોદગં વા, ઉદઉલ્લં વા કાયં ઉદઉલ્લં
 વા વત્થં, સસિણિહ્દં વા કાયં સસિણિહ્દં વા વત્થં, ન આમુસિજજા
 ન સંકુસિજજા, ન આવીલિજજા ન પવીલિજજા, ન અક્ખોડિજજા
 ન પક્ખોડિજજા, ન આયાવિજજા ન પયાવિજજા, ન અક્ખોડિજજા
 ન પક્ખોડિજજા, ન આયાવિજજા ન પયાવિજજા, અન્નં ન
 આમુસાવિજજા ન સંકુસાવિજજા, ન આવીલાવિજજા ન
 પવીલાવિજજા, ન અક્ખોડાવિજજા ન પક્ખોડાવિજજા, ન
 આયાવિજજા ન પયાવિજજા, અન્નં આમુસંતં વા સંકુસંતં વા,
 આવીલંતં વા પવીલંતં વા, અક્ખોડંતં વા પક્ખોડંતં, વા આયાવંતં
 વા પયાવંતં વા, ન સમણુજાણામિ જાવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણં,
 મણેણં વાયાએ કાએણં, ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતંપિ અન્નં ન
 સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ
 અપ્પાણં વોસિરામિ ॥૨॥ (સૂત્ર૦ ૧૧)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા સંજય-વિરય-પડિહય-
 પચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે, દિઆ વા રાઓ વા, એગઓ વા પરિસાગઓ
 વા, સુત્તે વા જાગરમાણે વા, સે અગણિં વા ઇંગાલં વા મુમ્મુરં વા
 અચ્ચિં વા જાલં વા અલાયં વા સુદ્ધાગણિં વા ઉક્કં વા ન ઉજ્જેજ્જા,
 ન ઘટ્ટેજ્જા (ન ભિંદેજ્જા), ન ઉજ્જાલ્લેજ્જા (ન પજ્જાલેજ્જા)
 ન નિવ્વાવેજ્જા, અત્તં ન ઉંજાવેજ્જા ન ઘટ્ટાવેજ્જા (ન
 ભિંદાવિજ્જા), ન ઉજ્જાલાવિજ્જા (ન પજ્જાલાવિજ્જા) ન
 નિવ્વાવિજ્જા, અત્તં ઉંજંતં વા ઘટ્ટંતં વા (ભિંદંતં વા), ઉજ્જાલંતં
 વા (પજ્જાલંતં વા) નિવ્વાવંતં વા ન સમણુજાણામિ, જાવજ્જવાએ
 તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ ન કારવેમિ
 કરંતં પિ અત્તં ન સમણુજાણામિ તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ, નિંદામિ
 ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ. ॥૩॥ (સૂત્ર૦ ૧૨)

સે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા સંજય-વિરય-પડિહય-
 પચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે, દિઆ વા રાઓ વા, એગઓ વા પરિસાગઓ
 વા, સુત્તે વા જાગરમાણે વા, સે સિઓણ વા, વિહુયાણેણ વા,
 તાલિઅટેણ વા, પત્તેણ વા, પત્તભંગેણ વા, સાહાએ વા,
 સાહાભંગેણ વા, પિહુણેણ વા, પિહુણહત્થેણ વા, ચેલેણ વા,
 ચેલકણેણ વા, હત્થેણ વા, મુહેણ વા, અપ્પણો વા કાયં, બાહિરં
 વાવિ પુગ્ગલં; ન કુમેજ્જા ન વીએજ્જા; અત્તં ન કુમાવેજ્જા ન
 વીઆવેજ્જા, અત્તં કુમંતં વા વીઅંતં વા ન સમણુજાણામિ,
 જાવજ્જવાએ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ
 ન કારવેમિ કરંતં પિ અત્તં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે!

પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ. ॥૪॥
(સૂત્ર૦ ૧૩)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા સંજય-વિરય-પડિહય-
પચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે, દિઆ વા રાઓ વા, એગઓ વા પરિસાગઓ
વા, સુત્તે વા જાગરમાણે વા, સે બીએસુ વા, બીઅપઈટ્ઠેસુ વા,
રૂઠેસુ વા, રૂઠપઈટ્ઠેસુ વા, જાએસુ વા, જાયપઈટ્ઠેસુ વા, હરિએસુ
વા, હરિઅપઈટ્ઠેસુ વા, છિન્નેસુ વા, છિન્નપઈટ્ઠેસુ વા, સચિત્તેસુ
વા, સચિત્તકોલપડિનિસ્સિએસુ વા, ન ગચ્છેજજા, ન ચિટ્ઠેજજા,
ન નિસીએજજા, ન તુઅટ્ટેજજા, અત્તં ન ગચ્છાવેજજા, ન
ચિક્કાવેજજા, ન નિસીઆવેજજા, ન તુઅટ્ટાવેજજા, અત્તં ગચ્છંતં
વા, ચિક્કંતં વા, નિસીયંતં વા, તુયકંતં વા, ન સમણુજાણામિ,
જાવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ,
ન કારવેમિ, કરંતં પિ અત્તં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે!
પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ. ॥૫॥
(સૂત્ર૦ ૧૪)

સે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુણી વા સંજય-વિરય-પડિહય-
પચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે, દિઆ વા રાઓ વા, એગઓ વા પરિસાગઓ
વા, સુત્તે વા જાગરમાણે વા, સે કીડં વા, પયંગં વા, કુંથું વા,
પિપીલીઅં વા, હત્થંસિ વા, પાયંસિ વા, બાહુંસિ વા, ઉરુંસિ વા,
ઉદરંસિ વા, સીસંસિ વા, વત્થંસિ વા, પડિગ્ગહંસિ વા, કંબલંસિ
વા, પાયપુંછણંસિ વા, રયહરણંસિ વા, ગોચ્છગંસિ વા, ઉડગંસિ
વા, દંડગેંસિ વા, પીઢગંસિ વા, ફલગંસિ વા, સેજજંસિ વા,

સંથારગંસિ વા અન્નયરંસિ વા તહપ્પગારે ઉવગરણજ્ઞએ તઓ
સંજયામેવ પડિલેહિઅ પડિલેહિઅ, પમજિજઅ પમજિજઅ
એગંતમવણેજ્ઞ, નો ણં સંઘાયમાવજ્જેજ્ઞ ॥૬॥ (સૂત્ર૦૧૫)

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ)

અજયં ચરમાણો ઉ, પાણભૂયાઈ હિંસઈ ।

બંધઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કુડુઅં ફલં ॥૧॥

અજયં ચિટ્ઠમાણો ઉ, પાણભૂયાઈ હિંસઈ ।

બંધઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કુડુઅં ફલં ॥૨॥

અજયં આસમાણો ઉ, પાણભૂયાઈ હિંસઈ ।

બંધઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કુડુઅં ફલં ॥૩॥

અજયં સયમાણો ઉ, પાણભૂયાઈ હિંસઈ ।

બંધઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કુડુઅં ફલં ॥૪॥

અજયં ભુંજમાણો ઉ, પાણભૂયાઈ હિંસઈ ।

બંધઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કુડુઅં ફલં ॥૫॥

અજયં ભાસમાણો ઉ, પાણભૂયાઈ હિંસઈ ।

બંધઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કુડુઅં ફલં ॥૬॥

કહં ચરે? કહં ચિટ્ઠે?, કહમાસે? કહં સએ? ।

કહં ભુંજંતો ભાસંતો, પાવં કમ્મં ન બંધઈ? ॥૭॥

જયં ચરે જયં ચિટ્ઠે, જયમાસે જયં સએ ।

જયં ભુંજંતો ભાસંતો, પાવં કમ્મં ન બંધઈ ॥૮॥

સત્ત્વભૂય-પ્પભૂઅસ્સ, સમ્મં ભૂયાઈ પાસઓ ।

પિહિઆસવસ્સ દંતસ્સ, પાવં કમ્મં ન બંધઈ ॥૯॥

પઢમં નાણં તઓ દયા, એવં ચિદ્દઈ સવ્વ-સંજએ ।
 અન્નાણી કિં કાહી? કિં વા, નાહીઈ છેઅ-પાવગં? ॥૧૦॥
 સોચ્યા જાણઈ કક્ષાણં, સોચ્યા જાણઈ પાવગં ।
 ઉભયંપિ જાણઈ સોચ્યા, જં (છે)સેઅં તં સમાયરે ॥૧૧॥
 જો જીવે વિ ન યાણેઈ, અજીવે વિ ન યાણઈ ।
 જીવા-જીવે અયાણંતો, કહં સો નાહીઈ સંજમં ॥૧૨॥
 જો જીવે વિ વિયાણેઈ, અજીવે વિ વિયાણઈ ।
 જીવાજીવે વિયાણંતો, સો હુ નાહીઈ સંજમં ॥૧૩॥
 જયા જીવમજીવે ય, દો વિ એએ વિયાણઈ ।
 તયા ગઈ બહુવિહં, સવ્વજીવાણ જાણઈ ॥૧૪॥
 જયા ગઈ બહુવિહં, સવ્વજીવાણ જાણઈ ।
 તયા પુણ્ણં ય પાવં ય, બંધં મોક્ખં ય જાણઈ ॥૧૫॥
 જયા પુણ્ણં ય પાવં ય, બંધં મોક્ખં ય જાણઈ ।
 તયા નિલ્લિંદએ ભોએ, જે દિવ્વે જે અ માણુસે ॥૧૬॥
 જયા નિલ્લિંદએ ભોએ, જે દિવ્વે જે અ માણુસે ।
 તયા ચયઈ સંજોગં, સબ્બિંભતર-બાહિરં ॥૧૭॥
 જયા ચયઈ સંજોગં, સબ્બિંભતર-બાહિરં ।
 તયા મુડે ભવિત્તાણં, પવ્વઈએ અણગારિઅં ॥૧૮॥
 જયા મુડે ભવિત્તાણં, પવ્વઈએ અણગારિઅં ।
 તયા સંવરમુક્કિટ્ઠં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં ॥૧૯॥
 જયા સંવર-મુક્કિટ્ઠં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં ।
 તયા ધુણંઈ કમ્મરયં, અબોહિ-કલુસં કં ॥૨૦॥

જયા ધુણઇ કમ્મરયં, અબોહિ-કલુસં કડં ।
 તયા સવ્વત્તગં નાણં, દંસણં ચાભિગચ્છઇ ॥૨૧॥
 જયા સવ્વત્તગં નાણં, દંસણં ચાભિગચ્છઇ ।
 તયા લોગ-મલોગં ચ, જિણો જાણઇ કેવલી ॥૨૨॥
 જયા લોગ-મલોગં ચ, જિણો જાણઇ કેવલી ।
 તયા જોગે નિરંભિત્તા, સેલેસિં પડિવજ્જઇ ॥૨૩॥
 જયા જોગે નિરંભિત્તા, સેલેસિં પડિવજ્જઇ ।
 તયા કમ્મં ખવિત્તાણં, સિદ્ધિં ગચ્છઇ નીરઓ ॥૨૪॥
 જયા કમ્મં ખવિત્તાણં, સિદ્ધિં ગચ્છઇ નીરઓ ।
 તયા લોગ-મત્થયત્થો, સિદ્ધો હવઇ સાસઓ ॥૨૫॥

આર્યાગીતિવૃત્તમ્

સુહસાયગસ્સ સમાણસ્સ, સાયાઉલગસ્સ નિગામસાઇસ્સ ।
 ઉચ્છોલાણાપહોઅસ્સ, દુલ્લહા સુગઇ તારિસગસ્સ ॥૨૬॥
 તવોગુણ-પહાણસ્સ, ઉજ્જુમઇ-ખંતિ-સંજમ-ચયસ્સ ।
 પરીસહે જિણંતસ્સ, સુલહા સુગઇ તારિસગસ્સ ॥૨૭॥
 પચ્છા વિ તે પયાયા, ખિપ્પં ગચ્છંતિ અમર-ભવણાઇ ।
 જેસિં પિઓ તવો સંજમો અ, ખંતી અ બંભચેરં ચ ॥૨૮॥
 ઇચ્ચેઅં છજ્જવણિઅં, સમ્મદિટ્ઠી સયા જએ ।
 દુલ્લહં લહિતુ સામન્નં, કમ્મુણા ન વિરાહેજ્જાસિ તિ બેમિ ॥૨૯॥

॥ ઇતિ ચઉત્થં ઇજ્જવણિઆ નામજ્ઞયણં સમત્તં ॥

પંચમજઝયણં પિણ્ડેસણાએ ॥૫૬મો ઉદેસઓ ॥

આહાર-વસ્ત્ર-પાત્ર-વસતિ (ઉપાશ્રય) આ ચાર પ્રકારનો પિંડ તથા સંયમ અને શરીર માટે ઉપકારક પદાર્થોને નિર્દોષ માર્ગથી મેળવવાનો પ્રયત્ન એટલે એષણા, તેથી પિંડ+એષણા = પિંડેષણા આ અધ્યયનનું નામ છે. આ અધ્યયનમાં પિંડ શુદ્ધિ સાથે જવું, આવવું, બોલવું, ભોજન કરવું વગેરેનો પણ ઉત્તમ વિધિ અને પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ કરતાં શરીર સંયમ અને શાસનની રક્ષા થાય તેવા વિશિષ્ટ ઉપાયો બતાવ્યા છે.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

સંપત્તે ભિક્ષ્મકાલંભિ, અસંભંતો અમુચ્છિઓ ।
 ઇમેણ કમજોગેણ, ભત્તપાણં ગવેસએ ॥૧॥
 સે ગામે વા નગરે વા, ગોઅરગ્ગ-ગઓ મુણ્ણી ।
 ચરે મંદમણુવ્વિગ્ગો, અવ્વક્ખિત્તેણ ચેઅસા ॥૨॥
 પુરઓ જુગમાયાએ, પેહમાણો મહિં ચરે ।
 વજજંતો બીઅહરિઆઈ, પાણે અ દગમઢ્ઠિઅં ॥૩॥
 ઓવાયં વિસમં ખાણું, વિજલં પરિવજજએ ।
 સંકમેણ ન ગચ્છેજજા, વિજજમાણે પરક્કમે ॥૪॥
 પવડંતે વ સે તત્થ, પક્ખલંતે વ સંજએ ।
 હિંસેજજ પાણભૂઆઈ, તસે અદુવ થાવરે ॥૫॥
 તમ્હા તેણ ન ગચ્છિજજા, સંજએ સુસમાહિએ ।
 સઈ અન્નેણ મગ્ગેણ, જયમેવ પરક્કમે ॥૬॥
 ઈંગાલં છારિઅં રાસિં, તુસરાસિં ચ ગોમયં ।
 સસરક્ખેહિં પાએહિં, સંજઓ તં નઈક્કમે ॥૭॥

ન ચરેજજ વાસે વાસંતે, મહિઆએ વ પડંતિએ ।
 મહાવાએ વ વાયંતે, તિરિચ્છ-સંપાઈમેસુ વા ॥૮॥
 ન ચરેજજ વેસ-સામંતે, બંભયેર-વસાણુ(ણ)એ ।
 બંભયારિસ્સ દંતસ્સ, હુજજા તત્થ વિસુત્તિઆ ॥૯॥
 આણાયણે ચરંતસ્સ, સંસગ્ગીએ અભિક્ખાણં ।
 હુજજ વયાણં પીલા, સામન્નંમિ અ સંસઓ ॥૧૦॥
 તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઈ-વઢ્ઢણં ।
 વજજએ વેસ-સામંતં, મુણી એગંત-મસ્સિએ ॥૧૧॥
 સાણં સૂયં ગાવિં, દિત્તં ગોણં હયં ગયં ।
 સંડિબ્ભં કલહં જીહ્વં, દૂરઓ પરિવજજએ ॥૧૨॥
 અણુનએ નાવણએ, અપ્પહિટ્ઠે આણાઉલે ।
 ઈંદિઆણિ જહાભાગં, દમઈત્તા મુણી ચરે ॥૧૩॥
 દવદવસ્સ ન ગચ્છેજજા, ભાસમાણો અ ગોઅરે ।
 હસંતો નાભિગચ્છિજજા, કુલં ઉચ્ચાવયં સયા ॥૧૪॥
 આલોઅં થિગ્ગલં દારં, સંધિં દગભવણાણિ અ ।
 ચરંતો ન વિનિજ્જાએ, સંક-ઢ્ઢાણં વિવજજએ ॥૧૫॥
 રત્તો ગિહવઈણં ચ, રહસ્સા-રક્ખિઆણ ચ ।
 સંકિલેસકરં ઠાણં, દૂરઓ પરિવજજએ ॥૧૬॥
 પડિકુઢ્ઢં કુલં ન પવિસે, મામગં પરિવજજએ ।
 અચિઅત્તં કુલં ન પવિસે, ચિઅત્તં પવિસે કુલં ॥૧૭॥
 સાણી-પાવાર-પિહિઅં, અપ્પણા નાવપંગુરે ।
 કવાડં નો પણોલ્લેજજા, ઓગ્ગહંસિ અજાઈઆ ॥૧૮॥

ગોઅરગ-પવિકો અ, વચ્ચ-મુત્તં ન ધારએ ।
 અગાસં ફાસુઅં નચ્ચા, અણુન્નવિઅ વોસિરે ॥૧૯॥
 નીઅ-દુવારં તમસં, કોટ્ઠગં પરિવજજએ ।
 અચક્ખુવિસઓ જત્થ, પાણા દુપ્પડિલેહગા ॥૨૦॥
 જત્થ પુષ્કાઈ બીઆઈ, વિપ્પઈન્નાઈ કોઢએ ।
 અહુણોવલિતં ઉલ્લં, દટ્ઠૂણં પરિવજજએ ॥૨૧॥
 એલગં દારગં સાણં, વચ્છગં વા વિ કુકુએ ।
 ઉલ્લંઘિઆ ન પવિસે, વિઉહિત્તાણ વ સંજએ ॥૨૨॥
 અસંસત્તં પલોઈજજા, નાઈદૂરાવલોઅએ ।
 ઉપ્પુલ્લં ન વિનિજઝાએ, નિઅટ્ટિજજ અયંપિરો ॥૨૩॥
 અઈભૂમિં ન ગચ્છેજજા, ગોઅરગ-ગઓ મુણી ।
 કુલસ્સ ભૂમિં જાણિત્તા, મિઅં ભૂમિં પરકુકમે ॥૨૪॥
 તત્થેવ પડિલેહિજજા, ભૂમિભાગં વિઅક્ખાણો ।
 સિણાણસ્સ ય વચ્ચસ્સ, સંલોગં પરિવજજએ ॥૨૫॥
 દગ-મટ્ટિઅ-આયાણે, બીયાણિ હરિઆણિ અ ।
 પરિવજજંતો ચિટ્ઠિજજા, સત્વિંદિઅ-સમાહિએ ॥૨૬॥
 તત્થ સે ચિટ્ઠમાણસ્સ, આહરે પાણ-ભોઆણં ।
 અકપ્પિઅં ન ગેણિહજજા, પડિગાહિજજ કપ્પિઅં ॥૨૭॥
 આહરંતી સિઆ તત્થા, પરિસાડિજજ ભોયણં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈકુખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૨૮॥
 સંમદમાણી પાણાણિ, બીઆણિ હરિઆણિ અ ।
 અસંજમકંરિં નચ્ચા, તારિસિં પરિવજજએ ॥૨૯॥

સાહટ્ટુ નિક્ખવિત્તાણં, સચિત્તં ઘટ્ટિઆણિ અ ।
 તહેવ સમાણટ્ઠાએ, ઉદગં સંપણુલ્લિઆ ॥૩૦॥
 ઓગાહઇત્તા ચલઇત્તા, આહરે પાણ-ભોઆણં ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૩૧॥
 પુરેકમ્મેણ હત્થેણ, દલ્લીએ ભાયાણેણ વા ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૩૨॥
 (એવં) ઉદઉલ્લે સસિણિદ્ધે, સસરક્ખે મટ્ટિઆઉસે ।
 હરિઆલે હિંગુલએ, માણોસિલા અંજણે લોણે ॥૩૩॥
 ગેરુઅ વન્નિઅ સેઢિઅ-સોરિટ્ઠિઅ પઢ્ઢિક્કુકુસકએ ય ।
 ઉક્કિટ્ઠ-મસંસટ્ઠે, સંસટ્ઠે ચેવ બોદ્ધલ્લે ॥૩૪॥
 અસંસટ્ઠેણ હત્થેણ, દલ્લીએ ભાયાણેણ વા ।
 દિજ્જમાણં ન ઇચ્છિજ્જા, પચ્છાકમ્મં જહિં ભવે ॥૩૫॥
 સંસટ્ઠેણ ય હત્થેણ, દલ્લીએ ભાયાણેણ વા ।
 દિજ્જમાણં પડિચ્છિજ્જા, જં તત્થેસણિઅં ભવે ॥૩૬॥
 દુણ્હં તુ ભુંજમાણાણં, એગો તત્થ નિમંતએ ।
 દિજ્જમાણં ન ઇચ્છિજ્જા, છંદં સે પડિલેહએ ॥૩૭॥
 દુણ્હં તુ ભુંજમાણાણં, દો વિ તત્થ નિમંતએ ।
 દિજ્જમાણં પડિચ્છિજ્જા, જં તત્થેસણિઅં ભવે ॥૩૮॥
 ગુલ્લિણીએ ઉવાણત્થં, વિવિહં પાણ-ભોઆણં ।
 ભુંજમાણં વિવજ્જિજ્જા, ભુત્તસેસં પડિચ્છએ ॥૩૯॥
 સિઆ ય સમાણઢ્ઢાએ, ગુલ્લિણી કાલમાસિણી ।
 ઉટ્ઠિઆ વા નિસીઇજ્જા, નિસન્ના વા પુણુટ્ઠએ ॥૪૦॥

તં ભવે ભત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૪૧॥
 થણગં પિજ્જેમાણી, દારગં વા કુમારિઅં ।
 તં નિક્ખિવિત્તુ રોઅંતં, આહરે પાણભોઅણં ॥૪૨॥
 તં ભવે ભત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૪૩॥
 જં ભવે ભત્તપાણં તુ, કપ્પાકપ્પંમિ સંકિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૪૪॥
 દગવારેણ પિહિઅં, નીસાએ પીઢએણ વા ।
 લોઢેણ વા વિ લેવેણ, સિલેસેણ વ કેણઇ ॥૪૫॥
 તં ચ ઉબ્બિદ્ધિઉં દિજ્જા, સમાણઠ્ઠાએ વ દાવએ ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૪૬॥
 અસણં પાણગં વા વિ, ખાઇમં સાઇમં તહા ।
 જં જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, દાણઠ્ઠા પગાં ઇમં ॥૪૭॥
 તં ભવે ભત્ત-પાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૪૮॥
 અસણં પાણગં વા વિ, ખાઇમં સાઇમં તહા ।
 જં જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, પુણઠ્ઠા પગાં ઇમં ॥૪૯॥
 તં ભવે ભત્ત-પાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઇક્ખે, ન મે કપ્પઇ તારિસં ॥૫૦॥
 અસણં પાણગં વા વિ, ખાઇમં સાઇમં તહા ।
 જં જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, વણિમઠ્ઠા પગાં ઇમં ॥૫૧॥

તં ભવે ભત્ત-પાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૫૨॥
 અસાણં પાણગં વા વિ, ખાઈમં સાઈમં તહા ।
 જં જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, સમાણકા પગડં ઈમં ॥૫૩॥
 તં ભવે ભત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૫૪॥
 ઉદેસિઅં કીઅગડં, પૂઈકમ્મં ચ આહડં ।
 અજ્જોયર-પામિચ્ચં, મીસજાયં વિવજ્જએ ॥૫૫॥
 ઉગ્ગમં સે અ પુચ્છિજ્જા, કસ્સટ્ઠા કેણ વા કડં ।
 સુચ્ચા નિસ્સંકિઅં સુદ્ધં, પડિગાહિજ્જ સંજએ ॥૫૬॥
 અસાણં પાણગં વા વિ, ખાઈમં સાઈમં તહા ।
 પુષ્કેસુ હુજ્જ ઉમ્મીસં, બીએસુ હરિએસુ વા ॥૫૭॥
 તં ભવે ભત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૫૮॥
 અસાણં પાણગં વા વિ, ખાઈમં સાઈમં તહા ।
 ઉદગમિ હુજ્જ નિક્ખિતં, ઉત્તિંગ-પણેસુ વા ॥૫૯॥
 તં ભવે ભત્ત-પાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૬૦॥
 અસાણં પાણગં વા વિ, ખાઈમં સાઈમં તહા ।
 તેઉમ્મિ હુજ્જ નિક્ખિતં, તં ચ સંઘકિઆ દએ ॥૬૧॥
 તં ભવે ભત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૬૨॥

એવં ઉસ્સક્કિઆ ઓસક્કિઆ;

ઉજ્જાલિઆ પજ્જાલિઆ નિવ્વાવિઆ ।

ઉસ્સિંચિયા નિસ્સિંચિયા ઉવ્વત્તિયા ઓયારિયા દઠે ॥૬૩॥

તં ભવે ભત્ત-પાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।

દિંતિઅં પડિઆઈકુખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૬૪॥

હુજ્જ કઠ્ઠં સિલં વા વિ, ઇટ્ઠાલં વા વિ એગયા ।

ઠવિઅં સંકમઢાએ, તં ચ હોજ્જ ચલાયલં ॥૬૫॥

ન તેણ ભિક્ખુ ગચ્છિજ્જા, દિટ્ઠો તત્થ અસંજમો ।

ગંભીરં ઝુસિરં ચેવ, સત્વિંદિઅ-સમાહિએ ॥૬૬॥

નિસ્સેણિં ફલગં પીઢં, ઉસ્સવિત્તાણ-મારુહે ।

મંચં કીલં ચ પાસાયં, સમાણઢા એવ દાવએ ॥૬૭॥

દુરુહમાણી પવડિજ્જા, હત્થં પાયં વ લૂસએ ।

પુઢવિજ્જવે વિહિંસિજ્જા, જે અ તન્નિસ્સિઆ જગે ॥૬૮॥

એયારિસે મહાદોસે, જાણિઊણ મહેસિણો ।

તમ્હા માલોહંતં ભિક્ખં, ન પડિગિણહંતિ સંજયા ॥૬૯॥

કંઠં મૂલં પલંબં વા, આમં છિત્તં વ સન્નિરં ।

તુંબાગં સિંગભેરં ચ, આમગં પરિવજ્જએ ॥૭૦॥

તહેવ સત્તુ-ચુણ્ણાઈ, કોલ-ચુણ્ણાઈ આવણે ।

સક્કુલિં ફાણિઅં પૂઅં, અન્નં વા વિ તહાવિહં ॥૭૧॥

વિક્કાયમાણં પસઢં, રએણ પરિફાસિઅં ।

દિંતિઅં પડિઆઈકુખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૭૨॥

બહુઅટિઠ્ઠાં પુગ્ગલં, અણિમિસં વા બહુકંટયં ।
 અત્થિયં તિંદ્રુયં બિલ્લં, ઉચ્છુખંડં વ સિંવલિં ॥૭૩॥
 અપ્પે સિઆ ભોઆણજજાએ, બહુઉજ્જિઝયધમ્મિએ ।
 દિંતિઅં પડિઆઈકુખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૭૪॥
 તહેવુચ્ચાવયં પાણં, અદ્ધુવા વારધોઆણં ।
 સંસેઈમં ચાઉલોદ્દગં, અહુણાધોઅં વિવજજાએ ॥૭૫॥
 જં જાણેજજ ચિરાધોયં, મઈએ દંસણેણ વા ।
 પડિપુચ્છિઉણ સુચ્ચા વા, જં સ નિસ્સંકિઅં ભવે ॥૭૬॥
 અજ્જવં પરિણયં નચ્ચા, પડિગાહિજજ સંજાએ ।
 અહુ સંકિયં ભવિજજા, આસાઈત્તાણ રોયએ ॥૭૭॥
 થોવમાસાયણઢાએ, હુત્થગંમિ દલાહિ મે ।
 મા મે અચ્ચંબિલં પૂયં, નાલં તણહં વિણિત્તએ ॥૭૮॥
 તં ચ અચ્ચંબિલં પૂયં, નાલં તણહં વિણિત્તએ ।
 દિંતિઅં પડિઆઈકુખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૭૯॥
 તં ચ હોજજ અકામેણં, વિમણેણ પડિચ્છિઅં ।
 તં અપ્પણા ન પિબે, નો વિ અન્નસ્સ દાવએ ॥૮૦॥
 એગંત-મવક્કમિત્તા, અચિત્તં પડિલેહિઆ ।
 જયં પરિટ્ઠવિજજા, પરિટ્ઠપ્પ પડિક્કમે ॥૮૧॥
 સિઆ અ ગોયરગ્ગ-ગઓ, ઇચ્છિજજા પરિભુત્તુઅં (ભુંજિઉં) ।
 કટ્ઠગં ભિત્તિમૂલં વા, પડિલેહિત્તાણ ફાસુઅં ॥૮૨॥
 અણુન્નવિત્તુ મેહાવી, પડિચ્છન્નંમિ સંવુડે ।
 હુત્થગં સંપમજ્જિજત્તા, તત્થા ભુંજિજજ સંજાએ ॥૮૩॥

તત્થ સે ભુંજમાણસ્સ, અટ્ઠિઠં કંટઓ સિઆ ।
 તણકટ્ઠસક્કરં વા વિ, અન્નં વા વિ તહાવિહં ॥૮૪॥
 તં ઉક્ખિવિત્તુ ન નિક્ખિવે, આસઓણ ન છડુએ ।
 હત્થેણ તં ગહેઊણં, એગંત-મવક્કમે ॥૮૫॥
 એગંત-મવક્કમિત્તા, અચિત્તં પડિલેહિઆ ।
 જયં પરિક્કવિજ્જા, પરિક્કપ્પ પડિક્કમે ॥૮૬॥
 સિઆ ય ભિક્ખૂ ઇચ્છિજ્જા, સિજ્જમાગમ્મ ભુત્તુઅં ।
 સપિંડપાય-માગમ્મ, ઉંડુયં પડિલેહિઆ ॥૮૭॥
 વિણઓણં પવિસિત્તા, સગાસે ગુરુણો મુણી ।
 ઇરિયાવહિય-માયાય, આગઓ ય પડિક્કમે ॥૮૮॥
 આભોઈત્તાણ નીસેસં, અઈઆરં જહક્કમં ।
 ગમાણાગમાણે ચેવ, ભત્ત-પાણે વ સંજએ ॥૮૯॥
 ઉજ્જુપત્તો અણુવ્વિગ્ગો, અવ્વક્ખિત્તેણ ચેઅસા ।
 આલોએ ગુરુસગાસે, જં જહા ગહિઅં ભવે ॥૯૦॥
 ન સમ્મમાલોઈયં હુજ્જા, પુલ્લિં પચ્છા વ જં કંઠં ।
 પુણો પડિક્કમે તસ્સ, વોસઢો ચિંતએ ઇમં ॥૯૧॥
 અહો જિણેહિં અસાવજ્જા, વિત્તી સાહૂણ દેસિઆ ।
 મુક્ખ-સાહણ-હેઉસ્સ, સાહુ-દેહસ્સ ધારણા ॥૯૨॥
 નમુક્કારેણ પારિત્તા, કરિત્તા જિણસંથવં ।
 સજ્જાયં પટ્ઠવિત્તાણં, વીસમેજ્જ ખાણં મુણી ॥૯૩॥
 વીસમંતો ઇમં ચિંતે, હિયમટ્ઠં લાભમટ્ઠિઓ ।
 જઈ મે ઔણુગ્ગહં કુજ્જા, સાહૂ હુજ્જામિ તારિઓ ॥૯૪॥

સાહવો તો ચિઅતેણં, નિમંતિજજ જહકુકમં ।
 જઇ તત્થ કેઇ ઇચ્છિજજા, તેહિં સદ્ધિં તુ ભુંજએ ॥૮૫॥
 અહ કોઇ ન ઇચ્છિજજા, તઓ ભુંજિજજ એગઓ ।
 આલાએ ભાયાણે સાહુ, જયં અપરિસાડિયં ॥૮૬॥
 તિત્તગં વ કડુઅં વ કસાયં, અંબિલં વ મહુરં લવાણં વા ।
 એઅ લદ્ધ-મન્નત્થ-પઉત્તં, મહુઘયં વ ભુંજિજજ સંજએ ॥૮૭॥

(અનુષ્ટુબ્વૃત્તમ્)

અરસં વિરસં વા વિ, સૂઇઅં વા અસૂઇઅં ।
 ઉલ્લં વા જઇ વા સુફકં, મંથુ-કુમ્માસ-ભોઆણં ॥૮૮॥
 ઉપ્પાણં નાઇહીલિજજા, અપ્પં વા બહુ ફાસુઅં ।
 મુહાલદ્ધં મુહાજીવી, ભુંજિજજા દોસવજિજાં ॥૮૯॥
 દુલ્લાહા ઉ મુહાદાઇ, મુહાજીવી વિ દુલ્લાહા ।
 મુહાદાઇ મુહાજીવી, દોડવિ ગચ્છંતિ સુગ્ગઇં તિ બેમિ ॥૧૦૦॥
 ॥ ઇઇ પિંડેસણાએ પદ્મો ઉદેસો સમત્તો ॥

પંચમજ્જયાણં બીઓ ઉદેસઓ

પડિગ્ગહં સંલિહિત્તાણં, લેવમાયાએ સંજએ ।
 દુગંધં વા સુગંધં વા, સવ્વં ભુંજે ન છડુએ ॥૧॥
 સેજજા નિસીહિયાએ, સમાવત્તો ય ગોઅરે ।
 અયાવયદ્ધા ભુચ્ચા ણં, જઇ તેણં ન સંથરે ॥૨॥
 તઓ કારણમુપ્પન્ને, ભત્ત-પાણં ગવેસએ ।
 વિહિણા પુવ્વઉત્તેણ, ઇમેણં ઉત્તરેણ ય ॥૩॥

કાલેણ નિક્ખમે ભિક્ખૂ, કાલેણ ય પડિક્કમે ।
 અકાલં ચ વિવજ્જિજ્જા(તા), કાલે કાલં સમાયરે ॥૪॥
 અકાલે ચરસિ ભિક્ખૂ, કાલં ન પડિલેહસિ ।
 અપ્પાણં ચ કિલામેસિ, સંનિવેસં ચ ગરિહસિ ॥૫॥
 સઘં કાલે ચરે ભિક્ખૂ, કુજ્જા પુરિસકારિઅં ।
 અલાભુત્તિ ન સોએજ્જા, તવોત્તિ અહિઆસએ ॥૬॥
 તહેવુર્યાવયા પાણા, ભત્તકાએ સમાગયા ।
 તં ઉજ્જુઅં ન ગચ્છિજ્જા, જયમેવ પરક્કમે ॥૭॥
 ગોયરગ્ગ-પવટ્ઠો અ, ન નિસીએજ્જ કત્થઈ ।
 કહં ચ ન પબંધિજ્જા, ચિદ્ધિત્તાણ વ સંજએ ॥૮॥
 અગ્ગલં ફલિહં દારં, કવાડં વા વિ સંજએ ।
 અવલંબિઆ ન ચિટ્ઠિજ્જા, ગોયરગ્ગ-ગઓ મુણી ॥૯॥
 સમાણં માહણં વાવિ, કિવિણં વા વણીમગં ।
 ઉવસંકમંતં ભત્તકા, પાણકાએ વ સંજએ ॥૧૦॥
 તં અઈક્કમિત્તુ ન પવિસે, ન ચિટ્ઠે ચક્ખુગોયરં ।
 એગંત-મવક્કમિત્તા, તત્થ ચિટ્ઠિજ્જા સંજએ ॥૧૧॥
 વણીમગસ્સ વા તસ્સ, દાયગસ્સુભયસ્સ વા ।
 અપ્પત્તિઅં સિઆ હુજ્જા, લહુત્તં પવયાણસ્સ વા ॥૧૨॥
 પડિસેહિએ વ દિન્ને વા, તઓ તમ્મિ નિયત્તિએ ।
 ઉવસંકમિજ્જા ભત્તકા, પાણકાએ વ સંજએ ॥૧૩॥
 ઉપ્પલં પઉમં વા વિ, કુમુઅં વા મગદંતિઅં ।
 અન્નં વા પુપ્ફસચ્ચિત્તં, તં ચ સંલુચિઆ દએ ॥૧૪॥

તં ભવે ભત્ત-પાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્રખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૧૫॥
 ઉપ્પલં પઉમં વા વિ, કુમુઅં વા મગદંતિઅં ।
 અન્નં વા પુફ્ફ-સચ્ચિત્તં, તં ચ સંમદિઆ દએ ॥૧૬॥
 તં ભવે ભત્ત-પાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્રખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૧૭॥
 સાલુયં વા વિરાલિયં, કુમુઅં ઉપ્પલ-નાલિઅં ।
 મુણ્ણલિઅં સાસવ-નાલિઅં, ઉચ્છુ-ખંડં અનિવ્વુડં ॥૧૮॥
 તરુણગં વા પવાલં, રુક્ખસ્સ તણગસ્સ વા ।
 અન્નસ્સ વા વિ હરિઅસ્સ, આમગં પરિવજ્જએ ॥૧૯॥
 તરુણિઅં વા છિવાડિં, આમિઅં ભજ્જિઅં સઈં ।
 દિંતિઅં પડિઆઈક્રખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૨૦॥
 તણ કોલ-મણ્ણસ્સિન્નં, વેલુઅં કાસવ-નાલિઅં ।
 તિલ-પપ્પડગં નીમં, આમગં પરિવજ્જએ ॥૨૧॥
 તહેવ ચાઉલં પિટ્ઠં, વિઅં વા તત્તડનિવ્વુડં ।
 તિલપિટ્ઠ-પૂઈપિન્નાગં, આમગં પરિવજ્જએ ॥૨૨॥
 કવિટ્ઠં માઉલિંગં ચ, મૂલગં મૂલગત્તિઅં ।
 આમં અસત્થપરિણયં, માણસા વિ ન પત્થએ ॥૨૩॥
 તહેવ ફલ-મંથૂણિ, બીઅમંથૂણિ જાણિઅ ।
 બિહેલગં પિયાલં ચ, આમગં પરિવજ્જએ ॥૨૪॥
 સમુઆણં ચરે ભિક્ખુ, કુલમુચ્ચાવયં સયા ।
 નીયં કુલ-મઈકકમ્મ, ઊસઠં નાભિધારએ ॥૨૫॥

અદીણો વિત્તિમેસિજજા, ન વિસીઈજજ પંડિએ ।
 અમુચ્ચિઓ ભોઆણંમિ, માયાણો એસણા-૨એ ॥૨૬॥
 બહું પરધરે અત્થિ, વિવિહું ખાઈમ-સાઈમં ।
 ન તત્થ પંડિઓ કુપ્પે, ઈચ્છા દિજજ પરો ન વા ॥૨૭॥
 સયાણાસણ-વત્થં વા, ભત્ત-પાણં વ સંજએ ।
 અદિંતસ્સ ન કુપ્પિજજા, પરચ્છખે વિ અ દીસઓ ॥૨૮॥
 ઈત્થિઅં પુરિસં વાવિ, ડહરં વા મહલ્લગં ।
 વંદમાણં ન જાઈજજા, નો અ ણં ફરુસં વએ ॥૨૯॥
 જે ન વંદે ન સે કુપ્પે, વંદિઓ ન સમુક્કસે ।
 એવ-મન્નેસમાણસ્સ, સામાણ-મણ્ણિચિટ્ઠઈ ॥૩૦॥
 સિઆ એગઈઓ લદ્ધું, લોભેણ વિણિગૂહઈ ।
 મામેયં દાઈયં સંતં, દટ્ઠૂણં સયમાયએ ॥૩૧॥
 અત્તકા ગુરુઓ લુદ્ધો, બહું પાવં પકુવ્વઈ ।
 દુત્તોસઓ અ સો હોઈ, નિવ્વાણં ચ ન ગચ્છઈ ॥૩૨॥
 સિઆ એગઈઓ લદ્ધું, વિવિહું પાણ-ભોઆણં ।
 ભદ્દગં ભદ્દગં ભુચ્ચા, વિવિન્નં વિરસમાહરે ॥૩૩॥
 જાણંતુ તા ઈમે સમાણા, આયયટ્ઠી અયં મુણી ।
 સંતુટ્ઠી સેવએ પંતં, લૂહવિત્તી સુતોસઓ ॥૩૪॥
 પૂઆણકા જસોકામી, માણ-સમ્માણ-કામએ ।
 બહું પસવઈ પાવં, માયાસલ્લં ચ કુવ્વઈ ॥૩૫॥
 સુરં વા મેરગં વા વિ, અન્નં વા મજજગં રસં ।
 સસક્ખં ન પિબે ભિક્ખૂ, જસં સારક્ખ-મપ્પાણો ॥૩૬॥

પિયા એગઈઓ તેણો, ન મે કોઈ વિઆણઈ ।
 તસ્સ પસ્સહ દોસાઈ, નિઝાઈં ચ સુણેહ મે ॥૩૭॥
 વહ્ઠઈ સુંડિઆ તસ્સ, માયામોસં ચ ભિક્ખુણો ।
 અયસો અ અનિવ્વાણં, સયયં ચ અસાહુઆ ॥૩૮॥
 નિચ્ચુવ્વિગ્ગો જહા તેણો, અત્તકમ્મેહિં દુમ્મઈ ।
 તારિસો મરણંતે વિ, ન આરાહેઈ સંવરં ॥૩૯॥
 આયરિએ નારાહેઈ, સમાણે આવિ તારિસે ।
 ગિહત્થાવિ ણં ગરિહંતિ, જેણ જાણંતિ તારિસં ॥૪૦॥
 એવં તુ અગુણપ્પેહી, ગુણાણં ચ વિવજ્જઓ ।
 તારિસો મરણંતે વિ, ન આરાહેઈ સંવરં ॥૪૧॥
 તવં કુલ્લઈ મેહાવી, પણીઅં વજ્જએ રસં ।
 મજ્જ-પ્પમાય વિરઓ, તવસ્સી અઈઉક્કસો ॥૪૨॥
 તસ્સ પસ્સહ કલ્લાણં, આણેગ-સાહુ-પૂઈઅં ।
 વિઉલં અત્થ-સંજુત્તં, કિત્તઈસ્સં સુણેહ મે ॥૪૩॥
 એવં તુ સગુણપ્પેહી, અગુણાણં વિવજ્જઓ ।
 તારિસો મરણંતે વિ, આરાહેઈ અ સંવરં ॥૪૪॥
 આયરિએ આરાહેઈ, સમાણે આવિ તારિસે ।
 ગિહત્થા વિ ણં પૂયંતિ, જેણ જાણંતિ તારિસં ॥૪૫॥
 તવતેણે વયતેણે, રૂવતેણે અ જે નરે ।
 આયાર-ભાવતેણે અ, કુલ્લઈ દેવકિલ્લિસં ॥૪૬॥
 લઙ્કૂણ વિ દેવત્તં, ઉવવત્તો દેવકિલ્લિસે ।
 તત્તા વિ સે ન યાણાઈ, કિં મે કિચ્ચા ઇમં ફલં ॥૪૭॥

તત્તો વિ સે ચઈત્તાણં, લબ્ધિમહી એલ-મૂઅગં ।
 નરયં તિરિક્ખજોણિં વા, બોહી જત્થ સુદ્ધલ્લહા ॥૪૮॥
 એઅં ચ દોસં દટ્ઠૂણં, નાયપુત્તેણ ભાસિઅં ।
 અણુમાયં પિ મેહાવી, માયામોસં વિવજ્જએ ॥૪૯॥

(કાવ્યમ્)

સિક્ખિઉણ ભિક્ખેસણ-સોહિં, સંજયાણ બુદ્ધાણ સગાસે ।
 તત્થ ભિક્ખૂ સુપ્પણિહિ-ઈદિએ,
 તિવ્વલજ્જ-ગુણવં વિહરિજ્જાસિ તિ બેમિ ॥૫૦॥
 ॥ ઇતિ પંચમં પિંડસણ્ણનામજ્ઝયાણં સમત્તં ॥

॥૬॥ મહાચારકથાઽધ્યયનમ્ ॥

આ અધ્યયનમાં ઉદ્યાનમાં સમવસરેલા ગીતાર્થ ગુરૂની સમક્ષ
 રાજા-મંત્રી-બ્રાહ્મણ-ક્ષત્રિઓ-શ્રેષ્ઠિઓ-સેનાપતિ વિગેરે
 નગરવાસીજનોના પૂછવાથી સાદુ જીવનના કિલષ્ટ છતા
 આવશ્યક ૧૮ આચારોની દુષ્કરતા સાથે વિસ્તૃત વર્ણન કરેલું
 છે અને ત્રીજા અધ્યયનમાં કહેલા ક્ષુદ્ધકાચારોની અપેક્ષાએ
 આ અધ્યયનમાં આચારો મોટા હોવાથી મહા+આચાર=મહાચાર
 કથા અધ્યયન નામ છે.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

નાણ-દંસણ-સંપન્નં, સંજમે અ તવે રયં ।
 ગણિ-માગમ-સંપન્નં, ઉજ્જાણમ્મિ સમોસઢં ॥૧॥
 રાયાણો રાયમચ્ચા ય, માહણા અદુવ ખત્તિઆ ।
 પુચ્છંતિ નિહુઅપ્પાણો, કહં ભે આચારગોયરો? ॥૨॥

તેસિં સો નિહુઓ દંતો, સવ્વભૂઅ-સુહાવહો ।
 સિક્ખાએ સુસમાઉત્તો, આયક્ખઈ વિઅક્ખાણો ॥૩॥
 હંદિ ધમ્મત્થ-કામાણં, નિગ્ગંથાણં સુણેહ મે ।
 આયારગોઅરં ભીમં, સયલં દુરહિટ્ઠિઅં ॥૪॥
 નત્તત્થ એરિસં વુત્તં, જં લોએ પરમદુચ્ચરં ।
 વિઉલટ્ઠાણભાઈસ્સ, ન ભૂઅં ન ભવિસ્સઈ ॥૫॥
 સખુડુગ-વિઅત્તાણં, વાહિઆણં ચ જે ગુણા ।
 અખંડુકિઆ કાયવ્વા, તં સુણેહ જહા તહા ॥૬॥
 દસ અકક ય ઠાણાઈં, જાઈં બાલોડવરજઝઈ ।
 તત્થ અન્નયરે ઠાણે, નિગ્ગંથત્તાઉ ભસ્સઈ ॥૭॥
 (વયછક્કં કાયછક્કં, અકપ્પો ગિહિ-ભાયાણં ।
 પલિયંક નિસેજજા ય, સિણ્ણાણં સોહવજજાણં) ॥૮॥
 તત્થિમં પઢમં ઠાણં, મહાવીરેણ દેસિઅં ।
 અહિંસા નિઉણા દિટ્ઠા, સવ્વભૂએસુ સંજમો ॥૯॥
 જાવંતિ લોએ પાણા, તસા અદુવ થાવરા ।
 તે જાણ-મજાણં વા, ન હણે નો વિઘાયએ ॥૧૦॥
 સવ્વે જીવા વિ ઇચ્છંતિ, જીવિઉં ન મરિજ્જિજઉં ।
 તમ્હા પાણિવહં ઘોરં, નિગ્ગંથા વજજયંતિ ણં ॥૧૧॥
 અપ્પણટ્ઠા પરકા વા, કોહા વા જઈ વા ભયા ।
 હિંસગં ન મુસં બુઆ, નોવિ અન્નં વયાવએ ॥૧૨॥
 મુસાવાઓ ઉ લોગમ્મિ, સવ્વસાહૂહિં ગરિહિઓ ।
 અવિસ્સાસો અ ભૂઆણં, તમ્હા મોસં વિવજજએ ॥૧૩॥

ચિત્તમંત-મચિત્તં વા, અપ્પં વા જઇ વા બહું ।
 દંત-સોહણ-મિત્તં પિ, ઉગ્ગહંસિ અજાઇયા ॥૧૪॥
 તં અપ્પણા ન ગિણહંતિ, નો વિ ગિણહાવએ પરં ।
 અન્નં વા ગિણહમાણં પિ, નાણુજાણંતિ સંજયા ॥૧૫॥
 અબંભયરિઅં ઘોરં, પમાયં દુરહિટ્ઠિઅં ।
 નાયરંતિ મુણી લોએ, ભેઆયયાણ-વજ્જિજણો ॥૧૬॥
 મૂલમેય-મહમ્મસ્સ, મહાદોસ-સમુસ્સયં ।
 તમ્હા મેહુણ-સંસગ્ગં, નિગ્ગંથા વજ્જજયંતિ ણં ॥૧૭॥
 બિહ-મુબ્ભેઇમં લોણં, તિલ્લં સપ્પિં ચ ફાણિઅં ।
 ન તે સંનિહિમિચ્છંતિ, નાયપુત્ત-વઓ-રયા ॥૧૮॥
 લોહસ્સેસ અણુપ્પાસે, મન્ને અન્નયરામવિ ।
 જે સિઆ સન્નિહિં કામે, ગિહી પવ્વઇએ ન સે ॥૧૯॥
 જં પિ વત્થં વ પાયં વા, કંબલં પાયપુંછણં ।
 તં પિ સંજમ-લજ્જજટ્ઠા, ધારંતિ પરિહિંતિ અ ॥૨૦॥
 ન સો પરિગ્ગહો વુત્તો, નાયપુત્તેણ તાઇણા ।
 મુચ્છા પરિગ્ગહો વુત્તો, ઇઇ વુત્તં મહેસિણા ॥૨૧॥
 સવ્વત્થુવહિણા બુદ્ધા, સંરક્ખાણ-પરિગ્ગહે ।
 અવિ અપ્પણોવિ દેહંમિ, નાયરંતિ મમાઇયં ॥૨૨॥
 અહો નિચ્ચં તવોક્કમ્મં, સવ્વબુદ્ધેહિં વણિણઅં ।
 જાય લજ્જા-સમા વિત્તી, એગભત્તં ચ ભોઆણં ॥૨૩॥
 સંતિમે સુહુમા પાણા, તસા અદ્ધુવ થાવરા ।
 જાઇ રાઓ અપાસંતો, કહમેસણિઅં ચરે? ॥૨૪॥

ઉદઉલ્લં બીઅ-સંસત્તં, પાણા નિવડિયા મહિં ।
 દિઆ તાઈ વિવજિજજજા, રાઓ તત્થ કહં ચરે? ॥૨૫॥
 એઅં ચ દોસં દટ્ટૂણં, નાયપુત્તેણ ભાસિઅં ।
 સવ્વાહારં ન ભુંજંતિ, નિગ્ગંથા રાઈભોઆણં ॥૨૬॥
 પુઢવિકાયં ન હિંસંતિ, માણસા વયસા કાયસા ।
 તિવિહેણ કરણજોએણ, સંજયા સુસમાહિઆ ॥૨૭॥
 પુઢવિકાયં વિહિંસંતો, હિંસઈ ઉ તયસ્સિએ ।
 તસે અ વિવિહે પાણે, ચક્ખુસે અ અચક્ખુસે ॥૨૮॥
 તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઈ-વઢૂણં ।
 પુઢવિકાય-સમારંભં, જાવજીવાઈ વજજએ ॥૨૯॥
 આઉકાયં ન હિંસંતિ, માણસા વયસા કાયસા ।
 તિવિહેણ કરણજોએણ, સંજયા સુસમાહિઆ ॥૩૦॥
 આઉકાયં વિહિંસંતો, હિંસઈ ઉ તયસ્સિએ ।
 તસે અ વિવિહે પાણે, ચક્ખુસે અ અચક્ખુસે ॥૩૧॥
 તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઈ-વઢૂણં ।
 આઉકાય-સમારંભં, જાવજીવાઈ વજજએ ॥૩૨॥
 જાયતેઅં ન ઈચ્છંતિ, પાવગં જલઈત્તએ ।
 તિક્ખમન્નયરં સત્થં, સવ્વઓ વિ દુરાસયં ॥૩૩॥
 પાઈણં પડિણં વા વિ, ઉડ્ઢં અણુદિસામવિ ।
 અહે દાહિણઓ વા વિ, દહે ઉત્તરઓ વિ અ ॥૩૪॥
 ભૂઆણ-મેસ-માઘાઓ, હવ્વવાહો ન સંસઓ ।
 તં પઈવ-પયાવટ્ઠા, સંજયા કિંચિ નારભે ॥૩૫॥

તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઈ-વઢ્ઘણં ।
 તેઉકાય-સમારંભં, જાવજીવાઈ વજજએ ॥૩૬॥
 અણિલસ્સ સમારંભં, બુદ્ધા મત્તંતિ તારિસં ।
 સાવજજ-બહુલં ચેઅં, નેઅં તાઈહિં સેવિઅં ॥૩૭॥
 તાલિઅટેણ પત્તેણ, સાહા-વિહુઅણેણ વા ।
 ન તે વીઈઉમિચ્છંતિ, વેઆવેઉણ વા પરં ॥૩૮॥
 જં પિ વત્થં વ પાયં વા, કંબંલ પાયપુંછણં ।
 ન તે વાયમુઈરંતિ, જયં પરિહરંતિ અ ॥૩૯॥
 તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઈ-વઢ્ઘણં ।
 વાઉકાય-સમારંભં, જાવજીવાઈ વજજએ ॥૪૦॥
 વણસ્સઈ ન હિંસંતિ, માણસા વયસા કાયસા ।
 તિવિહેણ કરણજોએણ, સંજયા સુસમાહિઆ ॥૪૧॥
 વણસ્સઈ વિહિંસંતો, હિંસઈ ઉ તયસ્સિએ ।
 તસે અ વિવિહે પાણે, ચક્ખુસે અ અચક્ખુસે ॥૪૨॥
 તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઈ-વઢ્ઘણં ।
 વણસ્સઈ-સમારંભં, જાવજીવાઈ વજજએ ॥૪૩॥
 તસકાયં ન હિંસંતિ, માણસા વયસા કાયસા ।
 તિવિહેણ કરણજોએણ, સંજયા સુસમાહિઆ ॥૪૪॥
 તસકાયં વિહિંસંતો, હિંસઈ ઉ તયસ્સિએ ।
 તસે અ વિવિહે પાણે, ચક્ખુસે અ અચક્ખુસે ॥૪૫॥
 તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઈ-વઢ્ઘણં ।
 તસકાય-સમારંભં, જાવજીવાઈ વજજએ ॥૪૬॥

જાઈ ચત્તારિડભુજજાઈ, ઇસિણા-હારમાઈણિ ।
 તાઈ તુ વિવજજંતો, સંજમં અણુપાલએ ॥૪૭॥
 પિંડં સિજજં ચ વત્થં ચ, ચઉત્થં પાયમેવ ચ ।
 અકપ્પિઅં ન ઇચ્છિજજા, પડિગાહિજજ કપ્પિઅં ॥૪૮॥
 જે નિઆગં મમાયંતિ, કીઅ-મુદ્દેસિ-આહડં ।
 વહં તે સમણુજાણંતિ, ઇઈ વુત્તં મહેસિણા ॥૪૯॥
 તમ્હા અસણ-પાણાઈ, કીઅ-મુદ્દેસિ-આહડં ।
 વજજયંતિ ઠિઅપ્પાણો, નિગ્ગંથા ધમ્મજીવિણો ॥૫૦॥
 કંસેસુ કંસપાએસુ, કુંડમોએસુ વા પુણો ।
 ભુંજંતો અસણ-પાણાઈ, આયારા પરિભસ્સઈ ॥૫૧॥
 સીઓદગ-સમારંભે, મત્તધોઆણ-છડુણે ।
 જાઈ છત્તંતિ (છિપ્પંતિ) ભૂઆઈ, દિટ્ઠો તત્થ અસંજમો ॥૫૨॥
 પરછાકમ્મં પુરેકમ્મં, સિઆ તત્થ ન કપ્પઈ ।
 એઅમટ્ઠં ન ભુંજંતિ, નિગ્ગંથા ગિહિ-ભાયાણે ॥૫૩॥
 આસંદી-પલિઅકેસુ, મંચ-માસાલએસુ વા ।
 અણાયરિઅ-મજજાણં, આસઈતુ સઈતુ વા ॥૫૪॥
 નાસંદી-પલિઅકેસુ, ન નિસિજજા ન પીઢએ ।
 નિગ્ગંથાડપડિલેહાએ, બુદ્ધ-વુત્ત-મહિટ્ઠગા ॥૫૫॥
 ગંભીરવિજયા એએ, પાણા દુપ્પડિલેહગા ।
 આસંદી પલિઅંકો અ, એઅમટ્ઠં વિવજ્જિજા ॥૫૬॥
 ગોઅરગ્ગ-પવિટ્ઠસ્સ, નિસિજજા જસ્સ કપ્પઈ ।
 ઇમેરિસ-મણાયારં, આવજજઈ અબોહિઅં ॥૫૭॥

વિવત્તી બંભચેરસ્સ, પાણાણં ચ વહે વહો ।
 વણીમગ-પડિઘાઓ, પડિકોહો અગારિણં ॥૫૮॥
 અગુત્તી બંભચેરસ્સ, ઇત્થીઓ વા વિ સંકણં ।
 કુસીલ-વઢણં ઠાણં, દૂરઓ પરિવજ્જએ ॥૫૯॥
 તિણ્ણમત્તયરાગસ્સ, નિસિજ્જા જસ્સ કપ્પઈ ।
 જરાએ અભિભૂઅસ્સ, વાહિઅસ્સ તવસ્સિણો ॥૬૦॥
 વાહિઓ વા અરોગી વા, સિણાણં જો ઉ પત્થએ ।
 વુક્કંતો હોઈ આયારો, જઢો હવઈ સંજમો ॥૬૧॥
 સંતિમે સુહુમા પાણા, ઘસાસુ ભિલુગાસુ અ ।
 જે અ ભિક્ખૂ સિણાયંતો, વિએણુપ્પલાવએ ॥૬૨॥
 તમ્હા તે ન સિણાયંતિ, સીએણ ઉસિણેણ વા ।
 જાવજ્જીવં વયં ઘોરં, અસિણાણ-મહિટ્ઠગા ॥૬૩॥
 સિણાણં અદ્ધુવા કક્કં, લુહ્હં પઉમગાણિ અ ।
 ગાયસ્સુવ્વટ્ટણટ્ઠાએ, નાયરંતિ કયાઈ વિ ॥૬૪॥
 નગિણસ્સ વા વિ મુંડસ્સ, દીહ-રોમ-નહંસિણો ।
 મેહુણા ઉવસંતસ્સ, કિં વિભૂસાઈ કારિઅં? ॥૬૫॥
 વિભૂસા-વત્તિઅં ભિક્ખૂ, કમ્મં બંધઈ ચિક્કણં ।
 સંસાર-સાયરે ઘોરે, જેણં પડઈ દુરુત્તરે ॥૬૬॥
 વિભૂસા-વત્તિઅં ચેઅં, બુદ્ધા મત્તંતિ તારિસં ।
 સાવજ્જ-બહુલં ચેઅ, નેયં તાઈહિં સેવિઅં ॥૬૭॥

(કાવ્યમ્)

ખવંતિ અપ્પાણ-મમોહદંસિણો, તવે રયા સંજમ-અજજવે ગુણો।
ધુણંતિ પાવાઈ પુરેકડાઈ, નવાઈ પાવાઈ ન તે કરંતિ ॥૬૮॥
સઓવસંતા અમમા અર્કિયાણા, સવિજજ-વિજજાણુગયા જસંસિણો।
ઉઉપ્પસન્નપે વિમલે વ ચંદિમા, સિદ્ધિં વિમાણાઈ ઉવેંતિ તાઈણો
ત્તિ બેમિ ॥૬૯॥

॥ ઇતિ મહાચારકથાખ્યં (ધર્માર્થકામાખ્યાનં) ષષ્ઠમધ્યયનં સમાપ્તમ્ ॥

॥૭॥ સુવાક્યશુદ્ધ્યાખ્યં સપ્તમં અધ્યયનમ્ ॥

આ અધ્યયનમાં ભાષા શુદ્ધિ માટે વિસ્તૃત વર્ણન છે તથા
શાસ્ત્રમાં ભાષાના ચાર પ્રકાર બતાવ્યા છે. તેમાં કેવી ભાષા
બોલવી તેનું શિક્ષણ આપ્યું છે. જ્ઞાન વિના યથેચ્છ બોલવાથી
ઘણા અનર્થો થાય છે. સ્વપર અહિત થવાથી સંસાર વધી
જાય છે. એથી જ ભાષા સમિતિ અને વચન ગુપ્તિનું શાસ્ત્રમાં
વિધાન છે. તેમજ શ્રોતાને હિત થાય તેવા-તેટલા-ત્યારે તે
વચન ભાવપૂર્વક બોલવા માટે આ અધ્યયનનું નામ સુવાક્ય
શુદ્ધિ અધ્યયન છે.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

ચઉણું ખલુ ભાસાણં, પરિસંખાય પન્નવં ।
દુણું તુ વિણયં સિક્ખે, દો ન ભાસિજજ સવ્વસો ॥૧॥
જા અ સચ્ચા અવત્તવા, સચ્ચામોસા અ જા મુસા ।
જા અ બુદ્ધેહિંડણાઈણણા, ન તં ભાસિજજ પન્નવં ॥૨॥

અસચ્ચમોસં સચ્ચં ચ, આણવજજ-મકકસં ।
 સમુપ્પેહ-મસંદિદ્ધં, ગિરં ભાસિજજ પત્તવં ॥૩॥
 એઅં ચ અટ્ઠમત્તં વા, જં તુ નામેઘં સાસયં ।
 સ ભાસં સચ્ચમોસં પિ, તં પિ ધીરો વિવજજએ ॥૪॥
 વિતહં પિ તહામુત્તિં, જં ગિરં ભાસએ નરો ।
 તમ્હા સો પુટ્ઠો પાવેણં, કિં પુણં જો મુસં વએ? ॥૫॥
 તમ્હા ગચ્છામો વક્ખામો, અમુગં વા એ ભવિસ્સઘં ।
 અહં વા ણં કરિસ્સામિ, એસો વા ણં કરિસ્સઘં ॥૬॥
 એવમાઘં ઉ જા ભાસા, એસકાલંમિ સંકિયા ।
 સંપયા-ઇઅ-મટ્ઠે વા, તં પિ ધીરો વિવજજએ ॥૭॥
 અઈઅંમિ અ કાલંમિ, પચ્ચુપ્પત્ત-માણાગએ ।
 જમટ્ઠં તુ ન જાણિજજા, એવમેઅં તિ નો વએ ॥૮॥
 અઈઅંમિ અ કાલંમિ, પચ્ચુપ્પત્ત-માણાગએ ।
 જત્થ સંકા ભવે તં તુ, એવમેઅં તિ નો વએ ॥૯॥
 અઈઅંમિ અ કાલંમિ, પચ્ચુપ્પત્ત-માણાગએ ।
 નિસ્સંકિઅં ભવે જં તુ, એવમેઅં તિ નિદ્ધિસે ॥૧૦॥
 તહેવ ફરુસા ભાસા, ગુરુ-ભૂઓવઘાઈણી ।
 સચ્ચા વિ સા ન વત્તવા, જઓ પાવસ્સ આગમો ॥૧૧॥
 તહેવ કાણં કાણેત્તિ, પંડગં પંડગે ત્તિ વા ।
 વાહિઅં વા વિ રોગિત્તિ, તેણં ચોરે ત્તિ નો વએ ॥૧૨॥
 એએણાડ્ઢેણ અટ્ઠેણં, પરો જેણુવહમ્મઘં ।
 આયાર-ભાવ-દોસન્નૂ ન તં ભાસિજજ પત્તવં ॥૧૩॥

તહેવ હોલે ગોલેત્તિ, સાણે વા વસુલિ ત્તિ અ ।
 દુમએ દૂહએ વા વિ, નેવં ભાસિજજ પત્રવં ॥૧૪॥
 અજિજએ પજિજએ વા વિ, અમ્મો માઉસિઉત્તિ અ ।
 પિઉસ્સિએ ભાયણિજજત્તિ, ધૂએ નત્તુણિઅત્તિ અ ॥૧૫॥
 હલે હલિત્તિ અન્નિત્તિ, ભટ્ટે સામિણિ ગોમિણિ ।
 હોલે ગોલે વસુલિત્તિ, ઇત્થિઅં નેવમાલવે ॥૧૬॥
 નામધિજજેણાં ઇં બૂઆ, ઇત્થીગુત્તેણાં વા પુણો ।
 જહારિહ-મભિગિજજ, આલવિજજ લવિજજ વા ॥૧૭॥
 અજજએ પજજએ વા વિ, બપ્પો ચુલ્લપિઉ ત્તિ અ ।
 માઉલો ભાઈણિજજત્તિ, પુત્તે નત્તુણિઅ ત્તિ અ ॥૧૮॥
 હે હો હલિ ત્તિ અન્નિત્તિ, ભટ્ટે સામિય ગોમિઅ ।
 હોલ ગોલ વસુલ ત્તિ, પુરિસં નેવ-માલવે ॥૧૯॥
 નામધિજજેણાં ઇં બૂઆ, પુરિસગુત્તેણાં વા પુણો ।
 જહારિહ-મભિગિજજ, આલવિજજ લવિજજ વા ॥૨૦॥
 પંચિંદિઆણાં પાણાણં, એસ ઇત્થી અયં પુમં ।
 જાવ ઇં ન વિજાણિજજ, તાવ જાઈ ત્તિ આલવે ॥૨૧॥
 તહેવ માણુસં પસું, પક્ખિં વા વિ સરીસવં ।
 થૂલે પમેઈલે વજ્જે, પાયમિત્તિ અ નો વએ ॥૨૨॥
 પરિવૂઢ ત્તિ ઇં બૂઆ, બૂઆ ઉવચિઅ ત્તિ અ ।
 સંજાએ પીણિએ વા વિ, મહાકાયત્તિ આલવે ॥૨૩॥
 તહેવ ગાઓ દુજજાઓ, દમ્મા ગોરહગ ત્તિ અ ।
 વાહિમા રહજોગિ ત્તિ, નેવં ભાસિજજ પત્રવં ॥૨૪॥

જીવં ગવિત્તિ ણં બૂઆ, ઘેણું રસદય ત્તિ અ ।
 રહસ્યે મહલ્લએ વા વિ, વએ સંવહણિ ત્તિ અ ॥૨૫॥
 તહેવ ગંતુમુજજાણં, પવ્વયાણિ વણાણિ અ ।
 રુક્ખા મહલ્લ પેહાએ, નેવં ભાસિજજ પત્તવં ॥૨૬॥
 અલં પાસાય-ખંભાણં, તોરણાણં ગિહાણ અ ।
 ફલિહગ્ગલ-નાવાણં, અલં ઉદગ-દોણિણં ॥૨૭॥
 પીઢએ ચંગબેરે અ, નંગલે મઇયં સિઆ ।
 જંતલટ્ઠી વ નાભી વા, ગંડિઆ વ અલં સિઆ ॥૨૮॥
 આસાણં સયાણં જાણં, હુજજા વા કિંયુવસ્સએ ।
 ભૂઓવઘાઈણિં ભાસં, નેવં ભાસિજજ પત્તવં ॥૨૯॥
 તહેવ ગંતુમુજજાણં, પવ્વયાણિ વણાણિ અ ।
 રુક્ખા મહલ્લ પેહાએ, એવં ભાસિજજ પત્તવં ॥૩૦॥
 જાઈમંતા ઇમે રુક્ખા, દીહવટ્ટા મહાલયા ।
 પયાયસાલા વિડિમા, વએ દરિસણિ ત્તિ અ ॥૩૧॥
 તહા ફલાઈ પક્કાઈ, પાયખજ્જાઈ નો વએ ।
 વેલોઈયાઈ ટાલાઈ, વેહિમાઈ તિ નો વએ ॥૩૨॥
 અસંથડા ઇમે અંબા, બહુનિવ્વડિમા ફલા ।
 વઈજજ બહુ સંભૂઆ, ભૂઅરૂવ ત્તિ વા પુણો ॥૩૩॥
 તહોસહિઓ પક્કાઓ, નીલિઆઓ છવીઈ અ ।
 લાઈમા ભજિજમાઉ ત્તિ, પિહુખજજ ત્તિ નો વએ ॥૩૪॥
 રૂઢા બહુસંભૂઆ, થિરા ઓસઢા વિ અ ।
 ગબ્ભિઆઓ પસૂઆઓ, સસારાઉ ત્તિ આલવે ॥૩૫॥

તહેવ સંખડિં નચ્યા, કિચ્યં કજજં તિ નો વએ ।
 તેણગં વાવિ વજિઝત્તિ, સુતિત્થિ તિ અ આવગા ॥૩૬॥
 સંખડિં સંખડિં બૂઆ, પણિઅટ્ઠં તિ તેણગં ।
 બહુસમાણિ તિત્થાણિ, આવગાણં વિઆગરે ॥૩૭॥
 તહા નઈઓ પુણણાઓ, કાયતિજજ તિ નો વએ ।
 નાવાહિં તારિમાઓ તિ, પાણિપિજજ તિ નો વએ ॥૩૮॥
 બહુબાહડા અગાહા, બહુસલિલુપ્પિલોદગા ।
 બહુવિત્થડોદગા આવિ, એવં ભાસિજજ પત્તવં ॥૩૯॥
 તહેવ સાવજજં જોગં, પરસ્સટ્ઠાએ નિટ્ઠિઠં ।
 કીરમાણં તિ વા નચ્યા, સાવજજં નાલવે મુણી ॥૪૦॥
 સુકડિત્તિ સુપક્કિત્તિ, સુચ્છિત્તે સુહડે મડે ।
 સુનિટ્ઠિએ સુલટ્ઠિત્તિ, સાવજજં વજજએ મુણી ॥૪૧॥

(કાવ્યમ્)

પયત્તપક્કે(કક)તિ વ પક્કમાલવે;
 પયત્તછિત્ત તિ વ છિત્તમાલવે ।
 પયત્તલટ્ઠિ(ટ્ઠ)તિ વ કમ્મહેઉઅં;
 પહારગાઢ તિ વ ગાઢમાલવે ॥૪૨॥

(અનુષ્ટુબ્વૃત્તમ્)

સવ્વુક્કસં પરગ્ધં વા, અઉલં નત્થિ એરિસં ।
 અવિક્કિઅમવત્તવ્વં, અવિઅતં ચેવ નો વએ ॥૪૩॥
 સવ્વમેઅં વઈસ્સામિ, સવ્વમેઅં તિ નો વએ ।
 અણુવીઈ સવ્વં સવ્વત્થ, એવં ભાસિજજ પત્તવં ॥૪૪॥

સુક્કીઅં વા સુવિક્કીઅં, અકિજજં કિજજમેવ વા ।
 ઇમં ગિણહ ઇમં મુંચ, પણીયં નો વિઆગરે ॥૪૫॥
 અપ્પઘે વા મહઘે વા, કએ વા વિક્કએ વિ વા ।
 પણિઅટ્ઠે સમુપ્પન્ને, આણવજજં વિઆગરે ॥૪૬॥
 તહેવાસંજયં ધીરો, આસ એહિ કરેહિ વા ।
 સય ચિક્ક વયાહિ તિ, નેવં ભાસિજજ પત્તવં ॥૪૭॥
 બહવે ઇમે અસાહુ, લોએ વુચ્યંતિ સોહુણો ।
 ન લવે અસાહું સાહુત્તિ, સાહું સાહુત્તિ આલવે ॥૪૮॥
 નાણ-દંસણ-સંપત્તં, સંજમે અ તવે રયં ।
 એવં ગુણ-સમાઉત્તં, સંજયં સાહુમાલવે ॥૪૯॥
 દેવાણં મણુઆણં ચ, તિરિઆણં ચ વુગ્ગહે ।
 અમુગાણં જઓ હોઉ, મા વા હોઉ તિ નો વએ ॥૫૦॥
 વાઓ વુકં ચ સીઉણહં, ખેમં ધાયં સિવં તિ વા ।
 કયા ણુ હુજજ એઆણિ?, મા વા હોઉ તિ નો વએ ॥૫૧॥

(કાવ્યમ્)

તહેવ મેહં વ નહં વ માણવં, ન દેવદેવ તિ ગિરં વઈજજા ।
 સમુચ્છિએ ઉત્તએ વા પઓએ, વઈજજ વા વુક બલાહયે તિ ॥૫૨॥

(અનુષ્ટુબ્વૃત્તમ્)

અંતલિક્ખ તિ ણં બૂઆ, ગુજઝાણુચરિઅ તિ અ ।
 રિદ્ધિમંતં નરં દિસ્સ, રિદ્ધિમંતં તિ આલવે ॥૫૩॥

(કાવ્યમ્)

તહેવ સાવજજણુમોઆણી ગિરા, ઓહારિણી જા ય પરોવધાઈણી ।
 સે કોહ લોહ ભય હાસ માણવો, ન હાસમાણો વિ ગિરં વઈજજા ॥૫૪॥

સુવક્કસુદ્ધિં સમુપેહિઆ મુણી, ગિરં ચ દુદ્ધં પરિવજ્જએ સયા ।
 મિઅં અદુદ્ધં અણુવીઈ ભાસએ, સયાણ મજ્જએ લહઈ પસંસણાં ॥૫૫॥
 ભાસાઈ દોસે અ ગુણે અ જાણિઆ;
 તીસે અ દુટ્ઠે પરિવજ્જએ સયા ।
 છસુ સંજએ સામણિએ સયા જએ,
 વઈજ્જ બુદ્ધે હિઅમાણુલોમિઅં ॥૫૬॥
 પરિક્ખભાસી સુસમાહિ-ઈદિએ;
 ચઉક્કસાયા-વગએ અણિસ્સિએ ।
 સ નિદ્ધુણે ધુમ્મમલં પુરેકં,
 આરાહએ લોગમિણં તહા પરં તિ બેમિ ॥૫૭॥

॥ ઇતિ સુવક્કસુદ્ધિનામં સત્તમમજ્જયણં સમત્તં ॥

॥૮॥ આચાર-પ્રણિધિનામકમધ્યયનમ્ ॥

પૂર્વે ક્ષુલ્લકાચાર અને મહાચાર કથા અધ્યયનનોમાં કહ્યા તે
 આચારોનો પ્રણિધિ એટલે સંગ્રહ કેવી રીતે કરવો? તે આ
 અધ્યયનમાં કહેતું હોવાથી એનું ‘આચાર પ્રણિધિ’ નામ છે.
 આ અધ્યયનમાં બાહ્ય ક્રિયા ક્ષારા આત્મગુણોને પ્રગટાવવાનું
 સ્તુત્યું છે. ગુણ પ્રાકટ્યના લક્ષ્ય વિનાની ક્રિયા માત્ર કાય
 કલેશ બની જાય છે. તેનાથી આત્માનું હિત થતું નથી. માટે
 પ્રત્યેક ક્રિયા ક્ષારા આત્મિક આનંદનો અનુભવ કરી ગુણોને
 પ્રગટાવવા.

(અનુષ્ટુપ વૃત્તમ્)

આચાર-પ્પણિહિં લક્કું, જહા કાયવ્વ ભિક્ખુણા ।
 તં ભે ઉદાહરિસ્સામિ, આણુપુલ્લિં સુણેહ મે ॥૧॥

પુઢવી-દગ-અગાણિમારુઅ, તણ-રુકખ-સબીયગા ।
 તસા અ પાણા જીવ ત્તિ, ઈઈ વુત્ત મહેસિણા ॥૨॥
 તેસિં અચ્છણ-જોએણ, નિચ્ચં હોઅવ્વયં સિઆ ।
 માણસા કાય-વક્કેણં, એવં હવઈ સંજએ ॥૩॥
 પુઢવિં ભિત્તિં સિલં લેલું, નેવ ભિંદે ન સંલિહે ।
 તિવિહેણ કરણ-જોએણ, સંજએ સુસમાહિએ ॥૪॥
 સુદ્ધપુઢવિએ ન નિસીએ, સસરકખંમિ અ આસણે ।
 પમજિજતુ નિસીઈજજા, જાઈતા જસ્સ ઉગ્ગહં ॥૫॥
 સીઓદગં ન સેવિજજા, સિલાવુદં હિમાણિ અ ।
 ઉસિણોદગં તત્ત-ફાસુઅં, પડિગાહિજજ સંજએ ॥૬॥
 ઉદઉલ્લં અપ્પણો કાયં, નેવ પુંછે ન સંલિહે ।
 સમુપ્પેહ તહાભૂઅં, નો ણં સંઘટ્ટએ મુણી ॥૭॥
 ઈંગાલં અગાણિં અચ્ચિં, અલાયં વા સજોઈઅં ।
 ન ઉંજિજજા ન ઘટ્ટિજજા, નો ણં નિવ્વાએ મુણી ॥૮॥
 તાલિએટેણ પત્તેણ, સાહા-વિહુયણેણ વા ।
 ન વીઈજજપ્પણો કાયં, બાહિરં વા વિ પુગ્ગલં ॥૯॥
 તણરુકખં ન ઈંદિજજા, ફલં મૂલં ચ કસ્સઈ ।
 આમગં વિવિહં બીઅં, માણસા વિ ન પત્થએ ॥૧૦॥
 ગહણેસુ ન ચિટ્ઠિજજા, બીએસુ હરિએસુ વા ।
 ઉદગંમિ તહા નિચ્ચં, ઉત્તિંગ-પણગેસુ વા ॥૧૧॥
 તસે પાણે ન હિંસિજજા, વાયા અદ્ધવ કમ્મુણા ।
 ઉવરઓ સવ્વભૂએસુ, પાસેજજ વિવિહં જગં ॥૧૨॥

અટ્ઠ સુહુમાઈ પેહાએ, જાઈ જાણિતુ સંજએ ।
 દયાહિગારી ભૂએસુ, આસ ચિટ્ઠ સએહિ વા ॥૧૩॥
 કયરાઈ અટ્ઠ સુહુમાઈ, જાઈ પુચ્છિજજ સંજએ ।
 ઈમાઈ તાઈ મેહાવી, આઈકિખજજ વિઅફખણે ॥૧૪॥
 સિણેહં પુષ્કસુહુમં ચ, પાણુતિંગં તહેવ ચ ।
 પાણગં બીઅ-હરિઅં ચ, અંડસુહુમં ચ અટ્ઠમં ॥૧૫॥
 એવમેઆણિ જાણિતા, સવ્વભાવેણ સંજએ ।
 અપ્પમત્તો જએ નિચ્ચં, સત્વિંદિઅ-સમાહિએ ॥૧૬॥
 ધુવં ચ પડિલેહિજજા, જોગસા પાયકંબલં ।
 સિજજ-મુચ્ચારભૂમિં ચ, સંથારં અદુવાસણં ॥૧૭॥
 ઉચ્ચારં પાસવણં, ખેલં સિંઘાણ-જલ્લિઅં ।
 ફાસુઅં પડિલેહિતા, પરિકાવિજજ સંજએ ॥૧૮॥
 પવિસિત્તુ પરાગારં, પાણકા ભોઆણસ્સ વા ।
 જયં ચિટ્ઠે મિઅં ભાસે, ન ચ રૂવેસુ મણં કરે ॥૧૯॥
 બહું સુણેહિં કન્નેહિં, બહું અચ્છીહિં પિચ્છઈ ।
 ન ચ દિટ્ઠં સુઅં સવ્વં, ભિક્ખૂ અફખાઉમરિહઈ ॥૨૦॥
 સુઅં વા જઈ વા દિટ્ઠં, ન લવિજજોવઘાઈઅં ।
 ન ચ કેણ ઉવાએણં, ગિહિજોગં સમાયરે ॥૨૧॥
 નિટ્ઠાણં રસનિજજૂઠં, ભદ્દગં પાવગં તિ વા ।
 પુટ્ઠો વા વિ અપુટ્ઠો વા, લાભાલાભં ન નિદ્ધિસે ॥૨૨॥
 ન ચ ભોઆણંમિ ગિદ્ધો, ચરે ઉંછં અયંપિરો ।
 અફાસુઅં ન ભુંજિજજા, કીય-મુદેસિઆહં ॥૨૩॥

સંનિહિં ચ ન કુલ્વિજજા, અણુમાયં પિ સંજએ ।
 મુહાજીવી અસંબદ્ધે, હવિજજ જગનિસ્સિએ ॥૨૪॥
 લૂહવિત્તી સુસંતુટ્ટે, અપ્પિચ્છે સુહરે સિઆ ।
 આસુરતં ન ગચ્છિજજા, સુચ્યા ણં જિણ-સાસણં ॥૨૫॥
 કમ્મસુક્ખેહિં સદેહિં, પેમં નાભિનિવેસએ ।
 દારુણં કક્કસં ફાસં, કાએણ અહિઆસએ ॥૨૬॥
 ખુહં પિવાસં દુસ્સિજજં, સી-ઉણ્હં અરંઠં ભયં ।
 અહિઆસે અવ્વહિઓ, દેહદુક્ખં મહાફલં ॥૨૭॥
 અત્થંગયંમિ આઈચ્ચે, પુરત્થા અ અણુગગએ ।
 આહાર-માઈયં સવ્વં, મણસા વિ ન પત્થએ ॥૨૮॥
 અતિંતિણે અચવલે, અપ્પભાસી મિઆસણે ।
 હવિજજ ઉઅરે દંતે, થોવં લદ્ધું ન ખિંસએ ॥૨૯॥
 ન બાહિરં પરિભવે, અત્તાણં ન સમુક્કસે ।
 સુઅલાભે ન મજ્જિજજજા, જચ્ચા-તવસ્સિ-બુદ્ધિએ ॥૩૦॥
 સે જાણમજાણં વા, કટ્ટુ આહમ્મિઅં પયં ।
 સંવરે ખિપ્પમપ્પાણં, બીઅં તં ન સમાયરે ॥૩૧॥
 આણાચારં પરક્કમ્મ, નેવ ગૂહે ન નિન્હવે ।
 સુઈ સયા વિચડભાવે, અસંસત્તે જિઈદિએ ॥૩૨॥
 અમોહં વયાણં કુજજા, આયરિઅસ્સ મહપ્પણો ।
 તં પરિગિજ્ઞ વાયાએ, કમ્મુણા ઉવવાયએ ॥૩૩॥
 અધુવં જીવિઅં નચ્ચા, સિદ્ધિમગ્ગં વિઆણિઆ ।
 વિણિઅટ્ટિજજ ભોગેસુ, આઉં પરિમિઅમપ્પણો ॥૩૪॥

બલં થામં ચ પેહાએ, સદ્ધા-મારુગ્ગ-મપ્પણો ।
 ખિત્તં કાલં ચ વિનાય, તહપ્પાણં નિજ્જુજએ ॥૩૫॥
 જરા જાવ ન પીડેઈ, વાહી જાવ ન વઢૂઈ ।
 જાવિંદિઆ ન હાપંતિ, તાવ ધમ્મં સમાયરે ॥૩૬॥
 કોહં માણં ચ માયં ચ, લોભં ચ પાવ-વઢૂણં ।
 વમે ચત્તારિ દોસે ઉ, ઇચ્છંતો હિઅ-મપ્પણો ॥૩૭॥
 કોહો પીઈં પણાસેઈ, માણો વિણય-નાસણો ।
 માયા મિત્તાણિ નાસેઈ, લોભો સવ્વ-વિણાસણો ॥૩૮॥
 ઉવસમેણ હણે કોહં, માણં મદ્વયા જિણે ।
 માયં ચજ્જવ-ભાવેણં, લોભં સંતોસઓ જિણે ॥૩૯॥

(કાવ્યમ્)

કોહો અ માણો અ અણિગ્ગહીઆ; માયા અ લોભો અ પવઢૂમાણા।
 ચત્તારિ એએ કસિણા કસાયા, સિંચન્તિ મૂલાઈં પુણબ્બવરસા ॥૪૦॥
 રાયાણિએસુ વિણયં પઉંજે, ધુવસીલયં સયયં ન હાવઈજજા ।
 કુમ્મુવ્વઅદ્ધીણ-પલીણ-ગુત્તો, પરક્કમિજજા તવ-સંજમંમિ ॥૪૧॥

(અનુષ્ટુબ્વૃત્તમ્)

નિદં ચ ન બહુમન્નિજજા, સપ્પહાસં વિવજ્જએ ।
 મિહોકહાહિં ન રમે, સજ્જાયાંમિ રઓ સયા ॥૪૨॥
 જોગં ચ સમાણધમ્મમ્મિ, જુંજે આણલસો ધુવં ।
 જુત્તો અ સમાણધમ્મમ્મિ, અટ્ઠં લહઈ અણુતરં ॥૪૩॥
 ઇહલોગ-પારત્ત-હિઅં, જેણં ગચ્છઈ સુગઈ ।
 બહુસ્સુઅં પજ્જવાસિજજા, પુચ્છિજ્જત્થવિણિચ્છયં ॥૪૪॥

હત્થં પાયં ચ કાયં ચ, પણિહાય જિઈંદિએ ।
 અલ્લીણ-ગુત્તો નિસિએ, સગાસે ગુરુણો મુણી ॥૪૫॥
 ન પક્ખઓ ન પુરઓ, નેવ કિચ્ચાણ પિટ્ઠઓ ।
 ન ય ઊરું સમાસિજજ, ચિટ્ઠિજજા ગુરુણંતિએ ॥૪૬॥
 અપુચ્છઓ ન ભાસિજજા, ભાસમાણસ્સ અંતરા ।
 પિટ્ઠમંસં ન ખાઈજજા, માયામોસં વિવજજએ ॥૪૭॥
 અપ્પત્તિઅં જેણ સિઆ, આસુ કુપ્પિજજ વા પરો ।
 સવ્વસો તં ન ભાસિજજા, ભાસં અહિઅગામિણિં ॥૪૮॥
 દિટ્ઠં મિઅં અસંદિદ્ધં, પડિપુત્તં વિઅં જિઅં ।
 અયંપિર-મણુવ્વિગ્ગં, ભાસં નિસિર અત્તવં ॥૪૯॥
 આયાર-પત્તત્તિ-ધરં, દિટ્ઠિવાય-મહિજજગં ।
 વાયવિક્ખલિઅં નચ્ચા, ન તં ઉવહસે મુણી ॥૫૦॥
 નક્ખત્તં સુમિણં જોગં, નિમિત્તં મંત-ભેસજં ।
 ગિહિણો તં ન આઈક્ખે, ભૂઆહિગરણં પયં ॥૫૧॥
 અન્નટ્ઠં પગાં લયાણં, ભઈજજ સયાણાસાણં ।
 ઉચ્ચાર-ભૂમિ-સંપન્નં, ઈત્થી-પસુ-વિવજ્જિઅં ॥૫૨॥
 વિવિત્તા અ ભવે સિજજા, નારીણં ન લવે કહં ।
 ગિહિ-સંથવં ન કુજજા, કુજજા સાહૂહિં સંથવં ॥૫૩॥
 જહા કુક્કુડ-પોઅસ્સ, નિચ્ચં કુલલઓ ભયં ।
 એવં ખુ બંભયારિસ્સ, ઈત્થી-વિગ્ગહઓ ભયં ॥૫૪॥
 ચિત્તભિત્તિં ન નિજ્જાએ, નારિં વા સુ-અલંકિઅં ।
 ભક્ખરં પિવ દટ્ઠૂણં, દિટ્ઠિં પડિસમાહરે ॥૫૫॥

હૃત્ય-પાય-પડિચ્છિન્નં, કન્ન-નાસ-વિગપ્પિઅં ।
 અવિ વાસસયં નારિં, બંભયારી વિવજ્જએ ॥૫૬॥
 વિભૂસા ઇત્થિ-સંસગ્ગો, પાણીઅં રસભોઅણં ।
 નરસ્સત્ત-ગવેસિસ્સ, વિસં તાલઉં જહા ॥૫૭॥
 અંગ-પચ્ચંગ-સંઠાણં, ચારુલ્લવિઅ-પેહિઅં ।
 ઇત્થીણં તં ન નિજ્જાએ, કામરાગ-વિવહ્ણણં ॥૫૮॥
 વિસએસુ મણ્ણેસુ, પેમં નાત્તિનિવેસએ ।
 અણિચ્ચં તેસિં વિન્નાય; પરિણામં પુગ્ગલાણ ચ ॥૫૯॥
 પુગ્ગલાણં પરિણામં, તેસિં નચ્ચા જહા તહા ।
 વિણીઅ-તાણહો વિહરે, સીઈભૂએણ અપ્પાણ ॥૬૦॥
 જાઈ સદ્ધાઈ નિક્ખંતો, પરિઆય-ટ્ઠાણ-મુત્તમં ।
 તમેવ અણુપાલિજ્જા, ગુણે આયરિઅ-સંમએ ॥૬૧॥

(કાવ્યમ્)

તવં ચિમં સંજમ-જોગયં ચ, સજ્જાયજોગં ચ સયા અહિટ્ઠિએ ।
 સુરે વ સેણાઈ સમત્તમાઉહે, અલમપ્પાણો હોઈ અલં પરેસિં ॥૬૨॥
 સજ્જાય-સજ્જાણ-ચયસ્સ તાઈણો, અપાવ-ભાવસ્સ તવે ચયસ્સ ।
 વિસુજ્જઈ જં સિ મલં પુરેકં, સમીરિઅં રુપ્પમલં વ જોઈણા ॥૬૩॥
 સે તારિસે દુક્ખસહે જિઈદિએ, સુએણ જુત્તે અમમે અર્કિચણે ।
 વિરાયઈ કમ્મ-ઘણંમિ અવગએ, કસિણબ્બ-પુડાવગમે વ ચંદિમે
 તિ બેમિ ॥૬૪॥

॥ ઇતિ આચારપણિહીનામઢ્ઠમમજ્જયાણં સમતં ॥

॥८॥ વિનયસમાધિનામાધ્યયને પ્રથમોદ્દેશકઃ ॥

આ અધ્યયનમાં વિનયના પાંચ પ્રકાર બતાવ્યા છે. (૧) લોહીપચાર (૨) અર્થ (૩) ઠામ (૪) ભય (૫) મોક્ષ. પહેલું ઔચિત્યરૂપ, બાકીના ત્રણ મોહના ઉદયરૂપ હોવાથી અહિં ઉચે છે અને મોક્ષ વિનય આત્માને સર્વ દુઃખોમાંથી મુક્ત કરી સમાધિ આપનારા આત્માને ઉપકારક છે. મોક્ષ વિનય દ્વારા આત્માએ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ એ ચારમાં સમાધિ એટલે પ્રશસ્ત અધ્યવસાયો હેઠળવા-પ્રગટાવવાએ તેનું કર્તવ્ય છે.

(કાવ્યમ્)

થંભા વ કોહા વ મયપ્પમાયા;
 ગુરુસગાસે વિણયં ન સિક્ખે ।
 સો યેવ ઉ તસ્સ અભૂઈભાવો;
 ફલં વ કીઅસ્સ વહાય હોઈ ॥૧॥
 જે આવિ મંદિતિ ગુરું વિઈત્તા;
 હરે ઈમે અપ્પસુઅત્તિ નચ્ચા ।
 હીલંતિ મિચ્છં પડિવજ્જમાણા;
 કરંતિ આસાયાણ તે ગુરુણં ॥૨॥
 પગઈઈ મંદા વિ ભવંતિ એગે;
 હરણ વિ અ જે સુઅબુદ્ધોવવેઆ ।
 આચારમંતા ગુણસુટ્ઠિઅપ્પા;
 જે હીલિંઆ સિહિરિવ ભાસ કુજ્જા ॥૩॥

જે આવિ નાગં ડહરં તિ નચ્યા;
 આસાયએ સે અહિઆય હોઈ ।
 એવાયરિઅં પિ હુ હીલયંતો;
 નિઅચ્છઈ જાઈપહં ખુ મંદો ॥૪॥
 આસીવિસો યા વિ પરં સુરુટ્ઠો;
 કિં જીવનાસાઉ પરં નુ કુજજા ।
 આયરિઅપાયા પુણ અપ્પસન્ના;
 અબોહિ-આસાયણ નત્થિ મુક્ખો ॥૫॥
 જો પાવગં જલિઅ-મવક્કમિજજા;
 આસીવિસં વા વિ હુ કોવઈજજા ।
 જો વા વિસં ખાયઈ જીવિઅટ્ઠી;
 એસોવમાસાયણયા ગુરુણં ॥૬॥
 સિયા હુ સે પાવય નો ડહેજજા;
 આસીવિસો વા કુવિઓ ન ભક્ખે ।
 સિયા વિસં હાલહલં ન મારે;
 ન યાવિ મોક્ખો ગુરુ-હીલણાએ ॥૭॥
 જો પવ્વયં સિરસા ભેત્તુ-મિચ્છે;
 સુત્તં વ સીહં પડિબોહએજજા ।
 જો વા દએ સત્તિ-અગ્ગે પહારં;
 એસોવમાસાયણયા ગુરુણં ॥૮॥
 સિયા હુ સીસેણ ગિરિં પિ ભિન્દે;
 સિયા હુ સીહો કુવિઓ ન ભક્ખે ।

સિયા ન ભિન્દિજજ વ સત્તિ-અગ્ગં;
 ન યાવિ મોક્ખો ગુરુ-હીલણાએ ॥૯ ॥
 આયરિય-પાયા પુણ અપ્પસન્ના;
 અબોહિ-આસાયાણ નત્થિ મુક્ખો ।
 તમ્હા અણાબાહ-સુહાભિકંખી;
 ગુરુપ્પસાયા-ભિમુહો રમેજજા ॥૧૦ ॥
 જહાહિઅગ્ગી જલાણં નમંસે;
 નાણાહુઇ-મન્ત-પયા-ભિસિત્તં ।
 એવાયરિયં ઉવચ્ચિક્કએજજા;
 અણન્તનાણોવગઓ વિ સન્તો ॥૧૧ ॥
 જસ્સન્તિએ ધમ્મપયાઇં સિક્ખે;
 તસ્સન્તિએ વેણઇયં પઉજે ।
 સક્કારએ સિરસા પંજલીઓ;
 કાય-ગિરા ભો માણસા ય નિચ્ચં ॥૧૨ ॥
 લજજા દયા સંજમ બંભયેરં;
 કલ્લાણ-ભાગિસ્સ વિસોહિ-ઠાણં ।
 જે મે ગુરુ સયય-મણુસાસયન્તિ;
 તેહં ગુરુ સયયં પૂયયામિ ॥૧૩ ॥
 જહા નિસન્તે તવાણચ્ચિમાલી;
 પભાસઇં કેવલ-ભારહં તુ ।
 એવાયરિઓ સુય-સીલ-બુદ્ધિએ;
 વિરાયઇં સુરમજ્જે વ ઇન્દો ॥૧૪ ॥

જહા સસી કોમુઈ-જોગ-જુત્તો;
 નક્ખત-તારાગણ-પરિવુડપ્પા ।
 ખે સોહઈ વિમલે અબ્બમુક્કે;
 એવં ગણી સોહઈ ભિક્ખુમજ્જે ॥૧૫॥
 મહાગરા આયરિયા મહેસી;
 સમાહિ-જોગે સુય-સીલ-બુદ્ધિએ ।
 સમ્પાવિઉ-કામે અણુત્તરાઈ;
 આરાહએ તોસઈ ધમ્મ-કામી ॥૧૬॥
 સુચ્ચાણ મેહાવિ-સુભાસિયાઈ, સુસ્સૂસએ આયરિઅમપ્પમત્તો ।
 આરાહઈત્તાણ ગુણે અણેગે, સે પાવઈ સિદ્ધિમણુત્તરં તિ બેમિ ॥૧૭॥
 ॥ ઇતિ વિણયસમાહીએ પદ્મો ઉદેસો સમત્તો ॥

॥૮॥ વિનયસમાધ્યધ્યયને દ્વિતીય ઉદેશઃ ॥૨॥

(કાવ્યમ્)

મૂલાઉ ખન્ધપ્પભવો દુમસ્સ, ખન્ધાઉ પરછા સમુવેન્તિ સાહા ।
 સાહપ્પસાહા વિરુહન્તિ પત્તા,તઓ સે પુપ્ફં ચ ફલં રસો ચ ॥૧॥

(અનુષ્ટુબ્વૃત્તમ્)

એવં ધમ્મસ્સ વિણઓ; મૂલં પરમો સે મુક્ખો ।
 જેણ કિત્તિં સુઅં સિગ્ધં, નીસેસં ચાભિગચ્છઈ ॥૨॥
 જે ચ ચાણે મિએ થદ્ધે, દુવ્વાઈ નિયડી સદ્ધે ।
 વુજ્જઈ સે અવિણીયપ્પા, કટ્ઠં સોયગયં જહા ॥૩॥
 વિણયં પિ જો ઉવાઓણં, ચોઈઓ કુપ્પઈ નરો ।
 દિવ્વં સો સિરિમિજ્જન્તિં, દોણ પડિસેહએ ॥૪॥

તહેવ અવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્જા હયા ગયા ।
 દીસન્તિ દુહમેહન્તા, આભિઓગ-મુવટ્ઠિયા ॥૫॥
 તહેવ સુવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્જા હયા ગયા ।
 દીસન્તિ સુહમેહન્તા, ઇંડિં પત્તા મહાયસા ॥૬॥
 તહેવ અવિણીઅપ્પા, લોગંસિ નર-નારિઓ ।
 દીસન્તિ સુહમેહન્તા, છાયા વિગલિતેન્દિયા ॥૭॥
 દણ્ડ-સત્થ-પરિજુણા, અસબ્બ-વયાણેહિ ય ।
 કલુણા વિવન્ન-છન્દા, ખુપ્પિવાસા-પરિગયા ॥૮॥
 તહેવ સુવિણીઅપ્પા, લોગંસિ નર-નારિઓ ।
 દીસન્તિ સુહમેહન્તા, ઇંડિં પત્તા મહાયસા ॥૯॥
 તહેવ અવિણીઅપ્પા, દેવા જક્ખા ય ગુજ્જગા ।
 દીસન્તિ સુહમેહન્તા, આભિઓગ-મુવટ્ઠિયા ॥૧૦॥
 તહેવ સુવિણીઅપ્પા, દેવા જક્ખા અ ગુજ્જગા ।
 દીસન્તિ સુહમેહન્તા, ઇંડિં પત્તા મહાયસા ॥૧૧॥
 જે આયરિય-ઉવજ્જાયાણં, સુસ્સૂસા-વયાણંકરા ।
 તેસિં સિક્ખા પવહન્તિ, જલસિત્તા ઇવ પાયવા ॥૧૨॥
 અપ્પણકા પરકા વા, સિપ્પા નેઉણિયાણિ ય ।
 ગિહિણો ઉવભોગકા, ઇહલોગસ્સ કારણા ॥૧૩॥
 જેણ બન્ધં વહં ઘોરં, પરિઆવં ચ દારુણં ।
 સિક્ખમાણા નિયચ્છન્તિ, જુત્તા તે લલિઈન્દિઆ ॥૧૪॥
 તેઽવિ તં ગુરું પૂયન્તિ, તસ્સ સિપ્પસ્સ કારણા ।
 સક્કારેન્તિ નમંસન્તિ, તુકા નિદેસ-વત્તિણો ॥૧૫॥

કિં પુણ જે સુઅગ્ગાહી, આણંત-હિયકામએ ।
 આયરિયા જ વએ ભિક્ખૂ, તમ્હા તં નાઈવત્તએ ॥૧૬॥
 નીઅં સેજજં ગઈ કાણં, નીયં ચ આસણાણિ ચ ।
 નીયં ચ પાએ વંદિજજા, નીયં કુજજા ચ અંજલિં ॥૧૭॥
 સંઘટ્ટતા કાએણં તહા ઉવહિણામવિ ।
 ‘ખમેહ અવરાહં મેં’, વઈજજ ‘ન પુણ’ તિ અ ॥૧૮॥
 દુગ્ગાઓ વા પઓએણં ચોઈઓ વહઈ રહં ।
 એવં દુબુદ્ધિ કિચ્ચાણં, વુત્તો વુત્તો પકુવ્વઈ ॥૧૯॥
 (આલવંતે લવંતે વા, ન નિસિજજાઈ પડિસ્સુણે ।
 મુત્તૂણં આસણં ધીરો, સુરસૂસાએ પડિસ્સુણે ॥)
 કાલં છંદોવચારં ચ, પડિલેહિત્તાણ હેઉહિ ।
 તેણ તેણ ઉવાએણં, તં તં સંપડિવાયએ ॥૨૦॥
 વિવત્તી અવિણીયસ્ય, સંપત્તી વિણિયસ્સઅ ।
 જસ્સેયં દુહઓ નાય, સિક્ખં સે આખછઈ ॥૨૧॥

(કાવ્યમ્)

જે આવિ ચડે મઈ-અઈડિઢ-ગારવે,
 પિસુણે નરે સાહસ-હીણપેસાણે;
 અદિઢ-ધમ્મે વિણિએ અકોવિએ,
 અસંવિભાગી ન હુ તસ્સ મુક્ખો ॥૨૨॥
 નિદેસવત્તી પુણ જે ગુરૂણં,
 સુયત્થ-ધમ્મા વિણયમ્મિ કોવિઆ ।
 તરિતુ તે ઓહમિણં દુરુત્તરં,
 ખવિતુ કમ્મં ગઈમુત્તમં ગયં ॥ તિ બેમિ. ॥૨૩॥
 ॥ ઈતિ વિણયસમાહિઅજઝયાણે બીઓ ઉદેસો સમત્તો ॥

॥८॥ વિનયસમાધ્યધ્યને તૃતીય ઉદ્દેશઃ ॥૩॥

(કાવ્યમ્)

આયરિયં અગ્નિ-મિવાહિઅગ્ની,
સુસ્સૂસમાણો પડિજાગરિજજા ।
આલોઈયં ઈગિઅમેવ નચ્યા,
જો છંદમારાહયઈ સ પુજજો ॥૧॥

આયારમઢાવિણયં પઉંજે,
સુસ્સૂસમાણોપિરગિજજજા વફ્કં ।
જહોવઈટ્કં અભિકંખમાણો,
ગુરું તુ નાસાયયઈ સ પુજજો ॥૨॥

રાઈણિએસું વિણયં પઉંજે,
હહરા વિ ય જે પરિયાય-જેઢા ।
નિયત્તાણે વઢઈ સચ્ચવાઈ,
ઓવાયવં વફ્કરે સ પુજજો ॥૩॥

અન્નાયઉંછં ચરઈ વિસુદ્ધં,
જવાણક્યા સમુચાણં ચ નિચ્યં ।
અલદ્ધુયં નો પરિદેવએજજા,
લદ્ધું ન વિકત્થયઈ સ પુજજો ॥૪॥

સંથાર-સેજજા-સણ-ભત્તપાણે,
અપ્પિચ્છયા અઈલાભે વિ સંતે ।

જો એવમપ્પાણભિતોસએજજી,
 સંતોસ-પાહન-રએ સ પુજજો ॥૫॥
 સક્કા સહેઉં આસાઇ કંટયા;
 અઓમયા ઉચ્છહયા નરેણં ।
 આણાસએ જો ઉ સહેજજ કંટએ;
 વઇમએ કણણસરે સ પુજજો ॥૬॥
 મુહુત્ત-દુક્ખા ઉ હવન્તિ કંટયા;
 અઓમયા તે વિ તઓ સુ-ઉદ્ધરા ।
 વાયા દુરુત્તાણિ દુરુદ્ધરાણિ;
 વેરાણુબન્ધીણિ મહબ્ભયાણિ ॥૭॥
 સમાવયન્તા વયાણાભિઘાયા;
 કણણંગયા દુમ્મણિયં જણન્તિ ।
 ધમ્મો ત્તિ કિચ્ચા પરમગ્ગસૂરે;
 જિઇન્દિએ જો સહઇ સ પુજજો ॥૮॥
 અવાણવાયં ચ પરમ્મુહસ્સ;
 પરચક્ખઓ પડિણીયં ચ ભાસં ।
 ઓહારણિં અપ્પિયકારિણિં ચ;
 ભાસં ન ભાસેજજ સયા સ પુજજો ॥૯॥
 અલોલુએ અક્કુહએ અમાઇ;
 અપિસુણે યાવિ અદ્દીણવિત્તી ।
 નો ભાવએ નો વિય ભાવિયપ્પા;
 અકોઉહલ્લે ચ સયા સ પુજજો ॥૧૦॥

ગુણેહિ સાહુ અગુણેહિડસાહુ;
 ગેણહિ સાહુ-ગુણ મુંચડસાહુ ।
 વિયાણિયા અપ્પગ-મપ્પએણં;
 જો રાગદોસેહિ સમો સ પુજજો ॥૧૧॥
 તહેવ ડહરં વ મહલ્લગં વા;
 ઇત્થિં પુમં પવ્વઇયં ગિહિં વા ।
 નો હીલએ નોડવિ ય ખિંસએજજા;
 થંભં ચ કોહં ચ ચએ સ પુજજો ॥૧૨॥
 જે માણિયા સયયં માણયન્તિ;
 જત્તેણ કમ્મં વ નિવેસયન્તિ ।
 જે માણએ માણરિહે તવસ્સી;
 જિઇન્દિએ સચ્ચરએ સ પુજજો ॥૧૩॥
 તેસિં ગુરૂણં ગુણસાયરાણં;
 સોચ્ચાણ મેહાવી સુભાસિયાઈ ।
 ચરે મુણી પંચ-રએ તિગુત્તો;
 ચઉક્કસાયા-વગએ સ પુજજો ॥૧૪॥
 ગુરુમિહ સયયં પડિયરિય મુણી;
 જિણમય-નિઉણે અભિગમ-કુસલે ।
 ધુણિય રયમલં પુરેકડં;
 ભાસુર-મઉલં ગઈ ગય ॥ ત્તિ બેમિ ॥૧૫॥

૨ ॥ ઇતિ વિણયસમાહીએ તઈઓ ઉદેસો સમત્તો ॥૩॥

॥८॥ વિનયસમાધ્યધ્યયને ચતુર્થ ઉદ્દેશઃ ॥

સુયં મે આઉસં! તેણું ભગવચા એવમક્રમાયં ઇહ ખલુ થેરેહિં
ભગવન્તેહિં ચત્તારિ વિણય-સમાહિટ્ઠાણા પત્તતા. -

કયરે ખલુ તે થેરેહિં ભગવન્તેહિં ચત્તારિ વિણયસમાહિ-
ટ્ઠાણા પત્તતા.

ઇમે ખલુ તે થેરેહિં ભગવન્તેહિં ચત્તારિ વિણયસમાહિટ્ઠાણા
પત્તતા, તં જહા-વિણયસમાહી, સુયસમાહી, તવસમાહી,
આચારસમાહી.

વિણએ સુએ અ તવે, આચારે નિચ્ચ-પંડિયા ।

અભિરામયન્તિ અપ્પાણં, જે ભવંતિ જિઈન્દિયા ॥૧॥

ચઉવ્વિહા ખલુ વિણયસમાહી ભવઈ, તં જહા
અણુસાસિજજન્તો સુસ્સૂસઈ ૧, સમ્મં સમ્પડિવજજઈ ૨,
વેયમારાહઈ ૩, ન ચ ભવઈ અત્તસમ્પગ્ગહિએ ૪, ચઉત્થં પયં
ભવઈ, ભવઈ ય એત્થ સિલોગો.

પેહેઈ હિયાણુસાસાણં, સુસ્સૂસઈ તં ચ પુણ્ણો અહિટ્ઠિએ ।

ન ચ માણ-મએણ મજજઈ, વિણય-સમાહી આચયટ્ઠિએ ॥૨॥

ચઉવ્વિહા ખલુ સુયસમાહી ભવઈ, તં જહા સુયં મે
ભવિસ્સઈત્તિ અજ્ઝાઈયવ્વં ભવઈ ૧, એગગચિત્તો
ભવિસ્સામિત્તિ અજ્ઝાઈયવ્વં ભવઈ ૨, અપ્પાણં ઠાવઈસ્સામિત્તિ
અજ્ઝાઈયવ્વં ભવઈ ૩, કિંઓ પરં ઠાવઈસ્સામિત્તિ અજ્ઝાઈયવ્વં
ભવઈ ૪, ચઉત્થં પયં ભવઈ, ભવઈ ય એત્થ સિલોગો.

નાણમેગગ-ચિત્તો ય, કિંઓ ય ઠાવઈ પરં ।

સુયાણિ ય અહિજિજ્ઞતા, રઓ સુય-સમાહિએ ॥૩॥

ચઉવ્વિહા ખલુ તવસમાહી ભવઈ, તં જહા નો
ઇહલોગક્રયાએ તવમહિટ્ઠજજા ૧, નો પરલોગક્રયાએ
તવમહિટ્ઠજજા ૨, નો કિત્તિ-વાણ-સદસિલોગક્રયાએ
તવમહિટ્ઠજજા ૩, નત્તથ નિજજરક્રયાએ તવમહિટ્ઠજજા ૪,
ચઉત્થં પયં ભવઈ, ભવઈ ય એત્થ સિલોગો.

વિવિહગુણ-તવો-રએ ય નિચ્ચં, ભવઈ નિરાસએ નિજજરટ્ઠએ।
તવસા ધુણઈ પુરાણ-પાવગં, જુત્તો સયા તવ-સમાહિએ ॥૪॥

ચઉવ્વિહા ખલુ આયારસમાહી ભવઈ, તં જહા નો
ઇહલોગક્રયાએ આયારમહિટ્ઠજજા ૧, નો પરલોગક્રયાએ
આયારમહિટ્ઠજજા ૨, નો કિત્તિ-વાણ-સદસિલોગક્રયાએ
આયારમહિટ્ઠજજા ૩, નત્તથ આરહન્તેહિં હેઊહિં આયાર-
મહિક્કિજજા ૪, ચઉત્થં પયં ભવઈ, ભવઈ ય એત્થ સિલોગો.

જિણવયાણ-રએ અતિન્તિણે, પડિપુણ્ણાયય-માયયટ્ઠએ।

આયારસમાહિ-સંવુડે, ભવઈ ય દન્તે ભાવ-સન્ધએ ॥૫॥

અભિગમ ચઉરો સમાહિઓ, સુવિસુદ્ધો સુસમાહિયપ્પઓ।

વિઉલ-હિય-સુહાવહં પુણ્ણો, કુવ્વઈ સો પય-ખેમમપ્પાણ્ણો ॥૬॥

જાઈમરણ્ણાઓ મુચ્ચઈ, ઇત્થત્થં ચ ચયઈ સવ્વસો ।

સિદ્ધે વા ભવઈ સાસએ, દેવે વા અપ્પરએ મહફ્ફિઈ તિ બેમિ ॥૭॥

॥ ઇતિ વિણ્ણયસમાહીએ ચઉત્થો ઉદ્દેસો સમત્તો ॥૪॥:

॥ ઇતિ વિણ્ણયસમાહીનામં નવમમજ્જયાણં સમત્તં ॥

॥૧૦॥ સંભિક્ષુઅધ્યયનમ્ ॥

પૂર્વે જણાવેલા નવ અધ્યયનમાં સાધુના આચારો વર્ણવ્યા હવે સાધુતાની પરાકાષ્ઠા ‘સદ્ભિક્ષુ’ એટલે ઉત્તમ સાધુ કેવો હોય? અથવા તો તે ગુણો જેનામાં હોય ‘સંભિક્ષુ’=તે ભિક્ષુ કહેવાય. એમ ઉત્તમ સાધુનું સ્વરૂપ બતાવ્યું છે માટે આ અધ્યયનનું નામ સંભિક્ષુ રાખેલું છે.

નિક્ષમ્મમાણાઈ ય બુદ્ધવયણે;

નિચ્ચં ચિત્તસમાહિઓ હવિજજા ।

ઈત્થીણ વસં ન યાવિ ગચ્છે;

વન્તં નો પડિયાયઈ જે સ ભિક્ષૂ ॥૧॥

પુઢવિં ન ખણે ન ખણાવએ;

સીઓદગં ન પિએ ન પિયાવએ ।

અગણિ-સત્થં જહા સુનિસિયં;

તં ન જલે ન જલાવએ જે સ ભિક્ષૂ ॥૨॥

અનિલેણ ન વીએ ન વીયાવએ;

હરિયાણિ ન છિન્દે ન છિન્દાવએ ।

બીયાણિ સયા વિવજજયન્તો;

સચ્ચિત્તં નાહારએ જે સ ભિક્ષૂ ॥૩॥

વહણં તસ-થાવરાણ હોઈ;

પુઢવિ-તાણ-કટ્ઠ-નિસ્સિયાણં ।

તમ્હા ઉદેસિયં ન ભુંજે;

નો વિ પએ ન પયાવએ જે સ ભિક્ષૂ ॥૪॥

રોઈયનાયપુત્ત-વયાણે;
 અત્તસમે મન્નેજજ છપ્પિ કાએ ।
 પંચ ય ફાસે મહવ્વયાઈ;
 પંચાસવ-સંવરએ જે સ ભિક્ખૂ ॥૫॥
 ચત્તારિ વમે સયા કસાએ;
 ધુવજોગી હવિજજ બુદ્ધવયાણે ।
 અહણે નિજજાય-રૂવરયએ;
 ગિહિજોગં પરિવજજએ જે સ ભિક્ખૂ ॥૬॥
 સમ્મદિટ્ઠી સયા અમૂઢે;
 અત્થિ હુ નાણે તવે સંજમે ય ।
 તવસા ધુણઈ પુરાણપાવગં;
 મણ-વય-કાય-સુસંવુડે જે સ ભિક્ખૂ ॥૭॥
 તહેવ અસણં પાણગં વા;
 વિવિહં ખાઈમ-સાઈમં લભિત્તા ।
 હોહી અટ્ઠો સુએ પરે વા;
 તં ન નિહે ન નિહાવએ જે સ ભિક્ખૂ ॥૮॥
 તહેવ અસણં પાણગં વા;
 વિવિહં ખાઈમ-સાઈમં લભિત્તા ।
 છન્દિય સાહમ્મિઆણ ભુંજે;
 ભોચ્યા સજઝાયરએ ય જે સ ભિક્ખૂ ॥૯॥
 ન ય વુગ્ગહિયં કહં કહેજજા;
 ન ય કુપ્પે નિહુઈન્દિએ પસન્તે ।
 સંજમે ધુવં જોગેણ જુત્તે;
 ઉવસન્તે અવિહેડએ જે સ ભિક્ખૂ ॥૧૦॥

જો સહઈ હુ ગામ-કાણે;
 અક્રોસ-પહાર-તજજણાઓ ય ।
 ભય-ભેરવ-સદ-સપ્પહાસે;
 સમ-સુહ-દુક્ખ-સહે ય જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૧॥
 પડિમં પડિવજિજયા મસાણે;
 નો ભીયએ ભયભેરવાઈ દિસ્સ ।
 વિવિહગુણ-તવો-રએ ય નિચ્ચં;
 ન સરીરં ચાભિકંખઈ જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૨॥
 અસઈ વોસટ્ઠ-ચત્ત-દેહે;
 અકુટ્ટે વ હએ વ લૂસિએ વા ।
 પુઢવિ-સમે મુણી હવિજજા;
 અનિયાણે અકોઉહલ્લે જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૩॥
 અભિભૂય કાએણ પરીસહાઈ;
 સમુદ્ધરે જાઈ-પહાઓ અપ્પયં ।
 વિઈત્તુ જાઈ-મરણં મહબ્ભયં;
 તવે રએ સામણિએ જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૪॥
 હત્થ-સંજએ પાય-સંજએ;
 વાય-સંજએ સંજઈન્દિએ ।
 અજઝપ્પ-રએ સુસમાહિયપ્પા;
 સુત્તથં ચ વિયાણઈ જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૫॥
 ઉવહિમ્મિ અમુચ્છિએ અગિદ્ધે;
 અન્નાયઉંછં પુલ-નિપ્પુલાએ ।
 કય-વિક્કય-સન્નિહિઓ વિરએ;
 સવ્વ-સંગાવગએ ય જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૬॥

અલોલભિક્ષૂ ન રસેસુ ગિદ્ધે;
 ઉછં ચરે જીવિય નાભિકંખે ।
 ઇદ્દિંદં ચ સક્કારણ-પૂયણં ચ;
 ચએ ઠિયપ્પા અણિહે જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૭॥
 ન પરં વએજજાસિ ‘અયં કુસીલે’;
 જેણાન્ન કુપ્પેજજ ન તં વએજજા ।
 જાણિય પત્તેય પુણ્ણ-પાવં;
 અત્તાણં ન સમુક્કસે જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૮॥
 ન જાઈમત્તે ન ચ રૂવમત્તે;
 ન લાભમત્તે ન સુએણ મત્તે ।
 મયાણિ સવ્વાણિ વિવજ્જઈત્તા;
 ધમ્મજ્ઞાણ-રએ ચ જે સ ભિક્ષૂ ॥૧૯॥
 પવેયએ અજ્જ-પયં મહામુણી;
 ધમ્મે ઠિઓ ઠાવયઈ પરંપિ ।
 નિક્ખમ્મ વજ્જેજજ કુસીલલિંગં;
 ન યાવિ હાસં કુહએ જે સ ભિક્ષૂ ॥૨૦॥
 તં દેહવાસં અસુઈ અસાસયં;
 સયા ચએ નિચ્ચહિયટ્ઠિયપ્પા ।
 છિન્દિત્તુ જાઈ-મરણસ્સ બન્ધણં;
 ઉવેઈ ભિક્ષૂ અપુણ્ણગમં ગઈ ॥તિ બેમિ ॥૨૧॥
 ॥ ઇતિ સભિક્ષૂ-અજ્ઞયણં દસમં સમત્તં ॥૧૦॥

॥१॥ શ્રીદશવૈકાલિકે પ્રથમા ચૂલિકા ॥

દશવૈકાલિક સૂત્રના દશમા અધ્યયનમાં આદર્શ સાધુના લક્ષણો જણાવીને સાધુતાની સુંદરતા વર્ણવી. આ ચૂલિકામાં કોઈ સાધુ તથાવિધ ક્લિષ્ટ કર્મોદયથી સાધુજીવનને છોડવા ઇચ્છે, તો છોડ્યા પછી તે કેવી વિષમ વિપત્તિઓમાં ફસાય, સાધુ-ગૃહસ્થ જીવનનું અંતર સમજાવ્યું છે અને પુનઃ સાધુ જીવન પ્રત્યે પ્રીતિ પ્રગટાવવાના ઉપાય રૂપ સુંદર ચારિત્ર પ્રત્યે રતિ એટલે પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરવાના વાક્યો રતિ વાક્યા ચૂલિકા કહેવાય છે.

ઇહ ખલુ ભો પવ્વઈએણં ઉપ્પન્નદુક્ખેણં સંજમે અરઈ-સમાવન્ન-ચિત્તેણં ઓહાણુપ્પેહિણા અણોહાઈએણં ચેવ હયરસ્સિગયંકુસ-પોયપડાગાભૂઆઈં ઇંમાઈં અટ્ઠારસઠાણાઈં સમ્મં સંપડિલેહિઅવ્વાઈં ભવંતિ, તં જહા-હં ભો દુસ્સમાએ દુપ્પજીવી (૧) લહુસગા ઇત્તરિઆ ગિહીણં કામભોગા (૨) ભુજ્જો અ સાઈબહુલા મણુસ્સા (૩) ઇમે અ મે દુક્ખે ન ચિરકાલોવટ્ઠાઈં ભવિસ્સઈં (૪) ઓમજણપુરક્કારે (૫) વંતસ્સ ય પડિઆયણં (૬) અહરગઈવાસોવસંપયા (૭) દુલ્લહે ખલુ ભો ગિહીણં ધમ્મે ગિહવાસમજ્ઞે વસંતાણં (૮) આયકે સે વહાય હોઈ (૯) સંકપ્પે સે વહાય હોઈ (૧૦) સોવક્કેસે ગિહવાસે, નિરુવક્કેસે પરિઆએ (૧૧) બંધે ગિહવાસે, મુક્ખે પરિઆએ (૧૨) સાવજ્જે ગિહવાસે, આણવજ્જે પરિઆએ (૧૩) બહુસાહારણા ગિહીણં કામભોગા (૧૪) પત્તેઅં પુત્રપાવં (૧૫) અણિચ્ચે ખલુ ભો મણુઆણુ જીવિએ કુસગ્ગજલબિંદુચંચલે (૧૬) બહું ચ ખલુ ભો પાવં કમ્મં

પગાં (૧૭) પાવાણં ચ ખલુ ભો કડાણં કમ્માણં પુલ્લિં દુચ્ચિન્નાણં
દુપ્પડિકંતાણં વેઈતા મુક્ખો, નત્થિ અવેઈતા, તવસા વા ઝોસઈતા
(૧૮) અટ્ઠારસમં પયં ભવઈ, ભવઈ અ ઈત્થ સિલોગા.

જયા ચ ચયઈ ધમ્મં, આણજજો ભોગકારણા ।

સે તત્થ મુચ્છિએ બાલે, આયઈ નાવબુજઝઈ ॥૧॥

જયા ઓહાવિઓ હોઈ, ઈંદો વા પડિઓ છમં ।

સવ્વધમ્મ-પરિબ્ભટ્ઠો, સ પચ્છા પરિતપ્પઈ ॥૨॥

જયા અ વંદિમો હોઈ, પચ્છા હોઈ અવંદિમો ।

દેવયા વ ચુઆ ઠાણા, સ પચ્છા પરિતપ્પઈ ॥૩॥

જયા અ પૂઈમો હોઈ, પચ્છા હોઈ અપૂઈમો ।

રાયા વ રજજ-પબ્ભટ્ઠો, સ પચ્છા પરિતપ્પઈ ॥૪॥

જયા અ માણિમો હોઈ, પચ્છા હોઈ અમાણિમો ।

સિટ્ઠિઠ્ઠ વ્વ કબ્બડે છૂઢો, સ પચ્છા પરિતપ્પઈ ॥૫॥

જયા અ થેરઓ હોઈ, સમઈક્કંત-જીવ્વાણો ।

મચ્છુ વ્વ ગલં ગિલિત્તા, સ પચ્છા પરિતપ્પઈ ॥૬॥

જયા અ કુ-કુઝુંબસ્સ, કુ-તત્તીહિં વિહમ્મઈ ।

હત્થી વ બંધણે બદ્ધો, સ પચ્છા પરિતપ્પઈ ॥૭॥

પુત્ત-દાર-પરિકિન્નો, મોહસંતાણ-સંતઓ ।

પંકોસન્નો જહા નાગો, સ પચ્છા પરિતપ્પઈ ॥૮॥

અજજ આહં ગાણી હુંતો, ભાવિઅપ્પા બહુસ્સુઓ ।

જઈડહં રમંતો પરિઆએ, સામન્ને જિણ્ણદેસિએ ॥૯॥

દેવલોગ-સમાણો અ, પરિઆઓ મહેસિણં ।

રયાણં અરયાણં ચ, મહાનરય-સારિસો ॥૧૦॥

(કાવ્યમ્)

અમરોવમં જાણિઅ સુક્ખમુત્તમં;
રયાણ પરિઆઈ તહાડરયાણં ।
નિરઓવમં જાણિઅ દુક્ખમુત્તમં;
રમિજજ તમ્હા પરિઆઈ પંડિએ ॥૧૧॥
ધમ્માઉ ભટ્ઠં સિરિઓ અવેયં;
જન્નગિ-વિજ્ઞાઅ-મિવ-ડપ્પતેઅં ।
હીલંતિ ણં દુલ્લહિઅં કુસીલા;
દાહુડ્ઢિઅં ધોરવિસં વ નાગં ॥૧૨॥
ઇહેવ ધમ્મો અયસો અકિત્તી;
દુન્નામધિજજં ચ પિહુજજણંમિ ।
યુઅસ્સ ધમ્માઉ અહમ્મસેવિણો;
સંભિન્નવિત્તસ્સ ચ હિટ્ઠઓ ગઈ ॥૧૩॥
ભુંજિતુ ભોગાઈં પસજ્ઞયેઅસા;
તહાવિહં કટ્ટુ અસંજમં બહું ।
ગઈં ચ ગચ્છે આણભિજ્ઞાઅં દુહં;
બોહી અ સે નો સુલહા પુણો પુણો ॥૧૪॥
ઇમસ્સ તા નેરઇઅસ્સ જંતુણો;
દુહોવાણીઅસ્સ કિલેસવત્તિણો ।
પલિઓવમં ઝિજજઈ સાગરોવમં;
કિમંગ પુણ મજ્ઞા ઇમં માણોદ્ધુહં ॥૧૫॥
ન મે ચિરં દુક્ખમિણં ભવિસ્સઈ;
અસાસયા ભોગપિવાસ જંતુણો ।
ન મે સરીરેણ ઇમેણડવિસ્સઈ;
અવિસ્સઈ જીવિઅ-પજ્જવેણ મે ॥૧૬॥

જસ્સેવમપ્પા ઉ હવિજ્જ નિચ્છિઓ;
 ચઈજ્જ દેહં ન હુ ધમ્મસાસણં ।
 તં તારિસં નો પઈલંતિ ઈંદિઆ;
 ઉવિંતવાયા વ સુદંસણં ગિરિં ॥૧૭॥
 ઇચ્ચેવ સંપસ્સિઅ બુદ્ધિમં નરો;
 આયં ઉવાયં વિવિહં વિઆણિઆ ।
 કાઓણ વાયા અદ્ધ માણેસેણં;
 તિગુત્તિગુત્તો જિણવયાણ-મહિટ્ઠિજ્જાસિ તિ બેમિ ॥૧૮॥

॥ ઇતિ સિરિદસવેયાલિએ રઈવક્કા પઢમા ચૂલા સમત્તા ॥૧॥

॥ શ્રી દશવૈકાલિકે દ્વિતીયા ચૂલિકા ॥

પ્રથમ ચૂલિકામાં મંદ પરિણામી એવા સંયમીને ચારિત્રમાં પુનઃ
 પ્રીતિ ઉપજાવવાનો ઉપાય-ઉપદેશ છે અને આ ચૂલિકામાં
 લોકેષણનો વિજય કરી લોકપ્રવાહથી ઉલટ-સંયમ માર્ગે (સામે
 પુરે તરવાનું) વિધાન છે તે બતાવેલ છે. આ ચૂલિકામાં એનો
 ઉપદેશ હોવાથી તેનું નામ વિવિક્ત ચર્યા છે.

ચૂલિકાં તુ પવક્ખામિ, સુઅં કેવલિ-ભાસિઅં ।
 જં સુણિત્તુ સુપુણ્ણાણં, ધમ્મે ઉપ્પજ્જએ મઈ ॥૧॥
 અણુસોઅ-પટ્ઠિએ-બહુજણંમિ, પડિસોઅ-લદ્ધ-લક્ખેણં ।
 પડિસોઅમેવ અપ્પા, દાયવ્વો હોઉ-કામેણં ॥૨॥
 અણુસોઅસુહો લોઓ, પડિસોઓ આસવો સુવિહિઆણં ।
 અણુસોઓ સંસારો, પડિસોઓ તસ્સ ઉત્તારો ॥૩॥
 તમ્હા આયાર-પરક્કમેણં, સંવર-સમાહિ-બહુલેણં ।
 ચરિઆ ગુણા અ નિયમા અ, હંતિ સાહૂણ દઢવ્વા ॥૪॥

અનિએઅ-વાસો સમુઆણ-ચરિઆ;
 અન્નાય-ઉછં પઈરિક્કયા અ ।
 અપ્પોવહી કલહવિવજ્જણા અ;
 વિહારચરિઆ ઇસિણં પસત્થા ॥૫॥
 આઈન્ન-ઓમાણ-વિવજ્જણા અ;
 ઓસન્ન-દિઠ્ઠાહુડ-ભત્તપાણે ।
 સંસક્કપ્પોણ ચરિજ્જ ભિક્ખુ;
 તજ્જાય-સંસક્ક જઈ જઈજ્જા ॥૬॥
 અમજ્જ-મંસાસિ અમચ્છરીઆ;
 અભિક્ખણં નિવ્વિગઈં ગયા અ ।
 અભિક્ખણં કાઉસ્સગ્ગકારી;
 સજ્જાયજોગે પયઓ હવિજ્જા ॥૭॥
 ન પડિન્નવિજ્જા સયાણાસણાઈં;
 સિજ્જં નિસિજ્જં તહ ભત્તપાણં ।
 ગામે કુલે વા નગરે વ દેસે;
 મમત્તભાવં ન કહિં પિ કુજ્જા ॥૮॥
 ગિહિણો વેઆવડિઅં ન કુજ્જા;
 અભિવાયાણ-વંદણ-પૂઆણં વા ।
 અસંકિલિટ્ઠેહિં સમં વસિજ્જા;
 મુણી ચરિત્તસ્સ જઓ ન હાણી ॥૯॥
 ન યા લભેજ્જા નિઉણં સહાયં;
 ગુણાહિઅં વા ગુણઓ સમં વા ।
 ઇક્કો વિ પાવાઈં વિવજ્જયંતો;
 વિહરિજ્જ કામેસુ અસજ્જમાણો ॥૧૦॥

સંવચ્છરં વા વિ પરં પમાણં;
 બીઅં ચ વાસં ન તહિં વસિજજા ।
 સુતસ્સ મગ્ગેણ ચરિજજ ભિક્ખૂ;
 સુતસ્સ અત્થો જહ આણવેઈ ॥૧૧॥
 જો પુવ્વરત્તાવરરત્તકાલે;
 સંપિક્ખએ અપ્પગ-મપ્પગેણ ।
 કિં મે કહં કિં ચ મે કિચ્ચસેસં;
 કિં સક્કણિજજં ન સમાયરામિ ॥૧૨॥
 કિં મે પરો પાસઈ કિંચ અપ્પા;
 કિં વાહં ખલિઅં ન વિવજજયામિ ।
 ઇચ્ચેવ સમ્મં અણુપાસમાણો;
 અણાગયં નો પડિબંધ કુજજા ॥૧૩॥
 જત્થેવ પાસે કઈ દુપ્પઉત્તં;
 કાઓણ વાયા અદ્ધ માણસેણં ।
 તત્થેવ ધીરો પડિસાહરિજજા;
 આઈન્નઓ ખિપ્પમિવ ખલીણં ॥૧૪॥
 જસ્સેરિસા જોગ જિઈંદિઅસ્સ;
 ધિઈમઓ સપ્પુરિસસ્સ નિચ્ચં ।
 તમાહુ લોએ પડિબુદ્ધજીવી;
 સો જીઅઈ સંજમ-જીવિઓણં ॥૧૫॥
 અપ્પા ખલુ સયયં રક્ખિઅવ્વો;
 સવ્વિંદિએહિં સુસમાહિએહિં ।
 અરક્ખિઓ જાઈપહં ઉવેઈ;
 સુરક્ખિઓ સવ્વદ્દુહાણ મુચ્ચઈ ॥ ત્તિ બેમિ ॥૧૬॥
 ॥ ઇતિ સિરિદસવેઆલિએ વિવિત્તચરિઆ બીઆ ચૂલા સમત્તા ॥૨॥
 ॥ ઇતિ દસવેઆલિઅં મૂલસૂતં સમત્તં ॥

ગોચરીના ૪૨ દોષ

સાધુ-સાધ્વીએ આહાર-પાણી વહોરતાં તેના ૪૨ દોષ વર્જવા, તથા આહાર કરતાં માંડલીના ૫-દોષ વર્જવા,- તે આ પ્રમાણે (પિં. નિં).

પ્રથમ ગૃહસ્થથી થતા આહાર ઉપજવા સંબંધી

૧૬ દોષ

(૧) આધાકર્મી-સર્વ દર્શનીઓને અથવા સર્વ મુનિઓને ઉદ્દેશીને કરવું. (૨) ઉદ્દેશ-પૂર્વે તૈયાર કરેલ ભાત-લાડુ-વિં ને મુનિને ઉદ્દેશીને દહી-ગોળ-વિં સ્વાદિષ્ટ કરવા. (૩) પૂતિકર્મ-શુદ્ધ અન્ન વિં ને આધાકર્મીથી મિશ્રિત કરવું. (૪) મિશ્ર-પોતાને માટે તથા સાધુને માટે પ્રથમથી જ કલ્પીને બનાવવું. (૫) સ્થાપિત-સાધુ માટે ક્ષીર-વિં જુદાં કરી ભાજનમાં સ્થાપી રાખવાં. (૬) પાહુડી-વિવાહ-વિં ને વિલંબ છતાં સાધુને રહેલા જાણી તે વખતમાં જ વિવાહ વિં કરવા. (૭) પાદુષ્કરણ-અંધકારમાં રહેલી વસ્તુને દીવા-વિં થી શોધી લાવવી. (૮) કીત-સાધુ માટે વેચાણ લાવવું. (૯) પ્રામિત્ય-સાધુ માટે ઉધારે લાવવું. (૧૦) પરાવર્તિત-સાધુ માટે વસ્તુની અદલાબદલી કરવી. (૧૧) અભ્યાહત-સામે લાવવું. (૧૨) ઉદ્ભિન્ન-સાધુ માટે ડબ્બો ફોડી, ઘડા-વિં ના મુખ ઉપરથી માટી દૂર કરી ઘી-વિં કાઢવું. (૧૩) માલોપહત-ઉપલી ભૂમિથી, સીકેથી કે ભોંયરામાંથી લાવવું. (૧૪) આચ્છેદ્ય-કોઈ પાસેથી આંચકી લાવવું. (૧૫) અનાસૂષ્ટિ-આખી મંડળીએ નહીં રજા આપેલું તેમાંનો એક જણ આપે. (૧૬) અધ્યવપૂરક-સાધુનું આવવું સાંભળી પોતાને માટે કરાતી રસવતી-વિ. માં વધારો કરવો.

સાધુથી થતા ઉત્પાદનાના ૧૬ દોષ આ પ્રમાણે

(૧) ધાત્રીપિંડ-ગૃહસ્થના બાળકને દૂધ પાવું, શાણગારવું, રમાડવું વિ. (૨) દૂતિપિંડ-દૂતની પેઠે સંદેશો લઈ જવો. (૩) નિમિત્ત પિંડ-ત્રણે કાળના લાભાલાભ, જીવિત, મૃત્યુ-વિ. કહેવું. (૪) આજીવપિંડ-પોતાના કુળ, જાતિ, શિલ્પ-વિ. ના વખાણ કરવા. (૫) વનીપકપિંડ-દીનપણું જણાવવું. (૬) ચિકિત્સાપિંડ-ઔષધ-વિ. બતાવવું. (૭) ક્રોધપિંડ-ડરાવવું, શ્રાપ આપવો. (૮) માનપિંડ-સાધુઓ પાસે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે “હું લબ્ધિવાળો છું” તેથી સારો આહાર લાવી આપું, એમ કહી ગૃહસ્થને વિડંબના કરે. (૯) માયાપિંડ-જુદા જુદા વેષ પહેરે તથા ભાષા બદલે. (૧૦) લોભપિંડ-લાલસા વડે ઘણું ભટકે (૧૧) પૂર્વ-પશ્ચાત્ સંસ્તવ-પહેલા ગૃહસ્થના મા-બાપની અને પછી સાસુ-સસરાની પ્રશંસાપૂર્વક તેમની સાથે પોતાનો પરિચય જણાવે. (૧૨ થી ૧૫) વિદ્યા મંત્ર-ચૂર્ણ-યોગપિંડ-પિવદ્યા, મંત્ર, નેત્રાંજન-વિ. ચૂર્ણ, પાદ-લેપાદિ યોગનો ઉપયોગ કરવો. (૧૬) મૂળકર્મપિંડ-ગર્ભનું સ્તંભન, ધારણ, પ્રસવ તથા રક્ષાબંધનાદિ કરવું.

સાધુ તથા ગૃહસ્થ બંનેના સંયોગથી થતા એષણાના

૧૦ દોષ

(૧) શંકિત-આધાકર્માદિક દોષની શંકાવાળો (૨) અક્ષિત-મધ વિ. નિંદનીય પદાર્થોના સંઘટ્ટાવાળો (૩) નિક્ષિપ્ત-સચિત્તની મધ્યમાં રહેલું. (૪) પિહિત-સચિત્તથી ઢકેલું. (૫) સંહિત-દેવાના પાત્રમાં રહેલા પદાર્થને બીજા પાત્રમાં નાંખીને તે વાસણથી

આપવું. (૬) દાયક-બાળક, વૃદ્ધ, નપુંસક, ધ્રુજતો, આંધળો, મદોન્મત, હાથ-પગ વિનાનો, બેડીવાળો, પાદુકાવાળો, ખાંસીવાળો, ખાંડનાર, દળનાર, ભુંજનાર, ફાડનાર, કાતરનાર, પિંજનાર, વિં છા કાયના વિરાધક પાસેથી, તેમ જ ગર્ભાધાનથી આઠ માસ પછી (નવમા માસથી ઉઠ-બેસ કર્યા વિના આપે તો દોષ નહિ) તથા સ્તન્યજીવી બાળકને મૂકીને આપતી સ્ત્રી પાસેથી આહાર લેતાં (આહાર તથા સ્તન્યજીવી બાળકને મૂકે છતાં રહે નહિ તેવી સ્ત્રી પાસેથી આહાર લેતાં દોષ નહિ) જિનકલ્પિ તો ગર્ભાધાનથી જ તથા બાળકવાળી સ્ત્રી પાસેથી આહાર લે નહિ. (૭) ઉન્મિશ્ર-દેવા લાયક જે વસ્તુ હોય, તેને સચિત્ત-વિં માં મિશ્ર કરી આપવું. (૮) અપરિણત-અચિત્ત તથા વિનાનું (૯) લિપ્ત-વાસણ તથા હાથ ખરડીને આપે. (૧૦) છર્દિત-છાંટા પડે તેવી રીતે વહોરવું.

માંડલીના ૫ દોષ

ગ્રાસૈષણાના (આહાર વાપરતી વખતના) પાંચ દોષ આ પ્રમાણે (૧) સંયોજના-રસની લાલસાથી પુડલા-વિં ને ઘી-ખાંડ વિં થી ઝબોળવા. (૨) પ્રમાણાતિક્તતા-ધીરજ-બળ-સંયમ તથા મન-વચન-કાયાના યોગને બાધ આવે, તેટલો આહાર કરવો. (૩) અંગાર-અન્નને કે તેના દેનારને વખાણતો ભોજન કરે, તોહ રાગરૂપી અગ્નિથી ચારિત્રરૂપ ચંદનના કાષ્ટોને બાળીને કોલસા રૂપ કરી નાખે છે. (૪) ધૂમ્ર-અન્નની કે તેના દેનારની નિંદા કરતો ભોજન કરે, તો ચારિત્રરૂપ ચિત્રશાળાને કાળી કરે છે. (૫) કારણાભાવ-છ-કારણ (સાધુચર્યા-૭૬) વિના ભોજન કરવું. (પિંં નિંં).

ચારિત્ર ચૂડામણી પ.પૂ.પંચાસ
શ્રીમણિવિજયજી(દાદા)મ.સા.

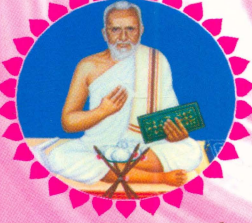
સંઘ સ્થવિર પ.પૂ.મુનિરાજ
શ્રી બુદ્ધિવિજયજી મ.સા.

બાલબ્રહ્મચારી પ.પૂ.આચાર્ય
શ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મ.સા.

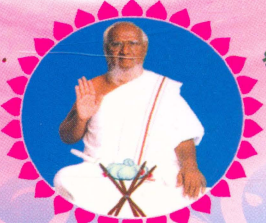
તપાગચ્છાધિરાજ પ.પૂ.ગણિવર્ધ
શ્રી મુક્તિવિજયજી મ.સા.

સરલ સ્વભાવી પ.પૂ.આચાર્ય
શ્રી વિજય પ્રભવચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.

અધ્યાત્મયોગી પ.પૂ.આચાર્ય
શ્રી વિજયચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.

ગચ્છાધિપતી પ.પૂ.આચાર્ય
શ્રી વિજય હેમપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.

